

له چاپکراوه کانی کۆژی زانیاری کورد

مه لا محمدي خاکی

ئه ندامی کارا : شیخ محهمه دی خال

له بهرگی شه شه می گو قاری کۆژی زانیاری کورد دهره پینراوه

منتدی اقرأ الثقافی

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

چاپخانه ی کۆژی زانیاری کورد

بهغدا - ۱۹۷۸

بۆدابهزاندنی چۆرهما کتیب:سەردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

پدای دانیود کتایهای مختلف مراحه: (منتدی اقرا الثقافی)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردی ، عربی ، فارسی)

مهلا محمدي خاكي

نهدامي كارا : شيخ محمدهدي خاكي

مهلا خاكي ناوي محمدهدي كوزي نهحمده و خهلقی دئی (نهحمده بزنده) به له شاره زور • له سالی ۱۲۵۵ی هـ له دایك بووه و ، له سالی ۱۳۲۶ی هـ به نهخوش زهحیرتی کوچی دواپی کردووه •

له ههوت سالیدا دهستی کردووه به خویندن تا قورئان و چهند کتیبکی فارسی و سه ره تاپی خویندووه ، ئنجا هاتووته سلیمانجی لای مهلا محمدهدی مهحوی و چهند مهلا به کی تر خویندووه تی ، له پاشا چووه بۆ سنه خویندنی تهواو کردووه • له دواپیدا گه زاوه تهوه بۆ سلیمانجی • وا ده ره گه کوئی که مزگه و تیکی دهست نه که وتوووه تا به ئیمام یا به موده ززیس له سه ری دانیش • له به ره گه وه هر له مالی خویا بووه • خاتوشی نه بووه ، به لکو هر ماوهی له مالیکا بووه به کری • ئنجا بۆ نه وهی بژی ، قوتابجی زاگرتوووه و ده رسی فارسی و کتیبی سه ره تاپی پی و تون ، وهك مهلا مهحمودی بیخود و شیخ سلام و مهلا محمدي خواجه نه فهندی و مهلا حه مه سه عیدی كوزی حاجی مهلا نهحمدهدی دیلیره پی و مهلا خالیدی مهحوی و حاجی مهلا عارفی مستو و گه لیکتی تر • زورترینی قوتابی به کانی له پاشا بوون به شاعیر • وادیاره که له گه ل دهرس پی و تیانا دهستکاری ههست و بیریشی کردوون و نهوانیش ئیلهامی شیعیان له وهر گرتوووه •

له گه‌ل نه‌مه‌شا خاکجی زور خه‌تخوش بووه و له هیندی مالا قه‌تعه‌ی جوانی ده‌ست توسی نه‌وم دیوه وه‌ک مالی حاجتی عه‌زیزی ناغال و چهند که‌سیکی‌تر که زه‌زکعت‌کاری کردبۆن و له شوشه‌ی گرتبۆن • وادیاره یا به‌ پاره‌ بۆی توسیون یا به‌ دیاری بۆی ناردۆن و نه‌وانیش وه‌رامیان به‌ باشی داوه‌ته‌وه •

نه‌م شاعیره‌ ده‌می دراوسی می‌ مزگه‌وتی مفتی بووه و ده‌می دراوسی می‌ مزگه‌وتی ئیمه‌ بووه • له‌دوایشدا له‌ مالی مه‌لا برایمی چایچیدا بووه که‌ باوکی حاجتی نه‌حمده‌دی مه‌شهور به‌ حاجتی نه‌حه‌ زه‌شه و له‌وی مردووه • خیزانه‌که‌ی پیروزه‌ی کچی نه‌حمده‌دی بووه که‌ خوشکی مه‌لا برایمی چایچی و پوری حاجتی نه‌حمده‌دی بووه •

مه‌لا خاکجی زور هاتوچۆی باوکم و باپیری کردووه • ته‌ناهت که‌ من له‌دایک‌بۆم له‌ سالی ۱۹۰۴ ی م - ۱۳۲۲ ی ه‌ به‌ سنی شیعی فارسی میژۆی بۆ داناوم و له‌ پشتی دیوانه‌که‌ی خۆی به‌ ده‌ست‌توسی خۆی توسیوتی ، ده‌لی :

به‌ چشمان خیالم دوش در خواب
یکی شیرین پسر خوش مهوشی بود
به‌ باغ نیکنمایی و نکویی
محمد نام سرو سرکشی بود
عیار نقد تاریخش بجستم
محک گفت آزمودم (بی‌غشی) بود

ه‌ ۱۳۲۲

دوای مردنی مه‌لا خاکجی ژنه‌که‌ی دیوانه‌که‌ی ناردووه بۆ باوکم که‌ ئیستا لای منه •

نه‌م زانایه‌ شاعیریکی به‌هرمه‌ند بووه له‌ کوردی و فارسیدا • زۆرتیرینی شیعه‌کانی به‌ فارسی به‌ • به‌لام چه‌کامه‌یه‌کی ۱۶۹ شیعی ه‌یه‌

به كوردی له باسی پیغه مبهەر و هاوژیکانیا (چه کامه به قه سیده یه که ئەلین که له ههژده شیعەر زیاتر بێن ، ههروهک چامه به قه سیده یه که ئەلین که له ههفته شیعەر تینه په ژبیئت) • ئنجا ئەم چه کامه ی خاکی به پیتی ئەلین : چه کامه ی تۆر که به ئاسمانی زهوان بیژی یه وه ئەدره وشیتته وه ، ئەم چه کامه یه وه که چه کامه ی « بژده » باسی پیغه مبهەر و موعجیزاتی و میعراجی ئەکات له گهڵ باسیکی ژۆژی قیامت و شه فاعه تیا • دوای ئەوه ئنجا باسیکی هاوژیکانی پیغه مبهەر ئەکات نه خوازه لا چوار یاری پایه به رزی • بێن گومانم هه ره که سیك . به وردی بیخوینیتته وه ، تی ئەگات که خاکی شاعیریکی زۆر ورد و سنعه تکار بووه ، وه بزوا ئەهینیت که چه کامه ی تۆر له چه کامه ی « برده ی بو بصیری » که متر نی به ئەگه ر زیاتر نه بیئت •

حاجتی محمەدی سه لته که به خزمهت خاکی گه یشتوووه گه لیکی ئەم چه کامه یه له بهر بووه ، وه هه مو جارێک ناوی چه کامه که ی هه ر به غه زه ل بر دووه ، ژۆژیک شاعیری به ناوبانگ ئەحمه د به گی صاحب قران که ئەم چه کامه یه له وه پیش نه بیستوووه - ئەچیتته سه ر دوکانه که ی حاجتی محمەد و پیتی ئەلین حاجتی هاتوم چه کامه که ی خاکیم بو بخوینیتته وه ، ئەویش ئەلین : غه زه لی تۆر ئەفه رمۆیت ؟ ئەمیش ئەلین : به لێ • ئەویش ده ست ئەکا به خویندنه وه ی ، ده پانزه شیعیریکی بو لێ ئەخوینیتته وه • له پاشا ئەحمه د به گ ئەلین : حاجتی تۆ غه زه لت له بهر کردوووه ، به لام ئەمه شیرداخه •

واده ره که وه ی خاکی که ئەم چه کامه یه ی تۆسیوه وینه یه کی نار دووه بو خوالی خوش بوو مه لا محمەدی مه حوی • ئەویش که ئەخوینیتته وه زۆری بێن جوان ئەبێن و به م دو شیعره فارسی به په سه ندی ئەکات ، ئەلین :

ز خاک طینت (خاکی) بحکم طبع روان
چو سر زد این گل و سرین و سنبل و ریحان
هرانکه دید به دیده (جزاک خیراً) گفت
شنید هر که به (احسنت) وا گشاد زبان

ئهم جوره چه کامانه له باسی پیغهمبهره که و تراون هه ره که ی بو
ئاواتیک و تراوه که بیته دت ، وهک چه کامه که ی (برده) که شه ره فوددین
محهمه دی بو وه یسیری و تو یه تی بو ئه وه ی که چاک بیته وه له وه نه خوشی
شه پله (شلل) یه ی که لئی داوه وه په کی هه ستان و دانیشتی خستوو ه ،
کاتیک که چه کامه که ته واو ئه کات شه وه به خزمهت پیغهمبهره گات وه
چه کامه که ی بو ئه خوینیتته وه ، وه پیغهمبهره زوری پی خوش ئه ییت ، وه
دهستی پرۆزی به سه ره هه مو ئه ندای شه ره فوددیندا ئه هینتی ، وه له
خه وه که یا چاک ئه بیته وه ، که له گه ل خه به ری ئه بیته وه خیرا
هه ل ئه سیتته پیمان که ته ماشا ئه کات وا به راستی چاک بو وه ته وه .
مهلا خاکی ئهم چه کامه ی که وتوو ه ، بو ئاواتیکی دنیای نه وتوو ه ،
به لکو بو ئاواتی زۆزی دوا پی وتوو ه که پیغهمبهره شه فاعه تخوازی پی تاخوا
له گوناھی خوش بی وهک خوی له چه کامه که یا داوا ی کردوو ه ئه لین :

ز جای تاجی شه فاعه تیه ئه گهر هه ره سه ره به سه ودا بی
منی عاسی ئومبیدیگم ئه گهر بی هه ره گونا هانه
سوهایی بی به هام عه زمه حوزوری جه زه تی زۆ بی
دیاری نادیارتی چه سبی حالی نادیارانه
گه دا دیاری ئه با بو شا ، وه لیکین کم به فیکری زۆر
قه بول فهرمو که ریمان له من دیاری فه قیرانه
ئهبی (خاکی) نه تو خۆت چت و دیاری تو ئهبی چت بی
له بو شاهی عه ره ب هه رگیز نه لیبیت ئهم شیره گوردانه
مه گهر شاهی زوسول ، هادی سوبول ، سه رخیلی جومله و کول
به ئیحسانی بکا ته حسین بلی وهک شیره ی چه سسانه

وادیاره که مهلا خاکیش وهك شیخی بووه یسیری ئاواته که ی
گیرا بوی •

حاجت محمدهدی سهلته له سلیمانجی بوی گیرامه وه وتی دوا ی مردنی
خاکجی به ماوه یهك حاجت عه زیزی قهفتان مه ولودیکجی کرد زور که سی
بانگ کرد بو • له ناو ئه وانهدا مهلا حه مه سوری خانه قا و مهلا حسینی
سه بیلچی بشیان تیا بو که ده نگیان خوش بو ، وه شیعیان به تقام
ئه خوینده وه - ئه م دوانه ده ستیان کرد به خویندنه وه ی چه کامه ی نور ،
دانیشتووان زوریان پی خوش بو • ئنجا له بهر ئه وه ی که مهلا حه مه سوری زور
هاتو چۆی مهلا خاکجی ئه کرد لیان پرسجی خاکیت دجی له کاتی مردنیا ؟ ئه ویش
وتی : به لئجی له پیش مردنیا به دۆ زۆر چۆم بۆلای ئه حوال پرسیم کرد ، وتی :
زور چاکم ، وتم : هیچ نامانگوری به کت نی یه ؟ وتی : من و نامانگوری
دوا ی ئه وه ی که پیغه مبه ر چه کامه که ی لی وهر گرتم ؟ وتم : چۆن ؟ وتی :
دوئی شه و به خزمه تی گه ی شتم فه رموی : خاکجی ! چه کامه که تم پی گه ی شت •
دوا ی ئه وه به شه ووز ژیک کوچی دوا پی کرد ، وه له گردی ناوه راست که
مه شه قوره به گردی (عافوان) بیژرا ، وه به میهره بانجی خوا شاد و دلشاد بو •

حاجت محمدهدی مهلا برایم بوی گیرامه وه وتی که مهلا خاکجی
که وته گیانه لا و خیرا زه حمه خانی دایکی حاجت سه عیدی فه قی مه حمود
دهستی کرد به یاسین خویندنی به دهنگی بهرز ، زه حمه خانیش دهنگی زور
خوش بو • له بهر ئه وه مهلا خاکجی چاوی هه لبرتی و پیوت : به ئاهسته
بخوینه تا گوئی له دهنگی نه پی چونکه بو پیاو حه رامه گوئی له دهنگی
ئافره ت بگری •

جا له بهر ئه وه ی که ئه م چه کامه یه تائینستا له چاپ نه دراوه ، وه که م که س

دیویتی ، له‌گه‌ل‌ئه‌وه‌شا که زۆر گران و پیچراوه‌یه ، وه ئاماژه «ئیشاره» ی زۆری تیا به بۆ زۆر له ئایه‌تی قورئان و فهرموده‌ی پیغه‌مبه‌ر و به‌سه‌رهاتی میژۆیج ، جگه له‌وه که پژه له سنعه‌تی زه‌وانیژی «به‌لاغه» ، وه ئه‌مانه به‌بێ‌ژاڤه «شرح» نازنن ، به‌پییوستم زانی که به‌یارمه‌تی خوا ژاڤه‌ی بکه‌م .

ئهم چه‌کامه‌یه که هاتمه‌ سه‌ر ژاڤه‌کردنی نوسخه‌یه‌کی ترم ده‌ست‌که‌وت به‌ده‌ست‌توسی شیخ محهمه‌دی مه‌حووی که ئه‌ویش له‌به‌ر نوسخه‌یه‌کی تۆسیوه‌ته‌وه که به‌ده‌ست‌توسی مه‌لا خاکتی تۆسراوه ، وه لای کتیب‌فروش مه‌حمود خاکتی بووه ، له‌پاشا که‌وتوووه‌ته‌ لای کاکه‌ی فه‌لاح ، وه له‌لای ئه‌و له‌گه‌ل کتیبه‌کانی خۆیدا ستاوه ، واده‌رئه‌که‌وی که ئه‌و نوسخه‌یه‌مه‌لا خاکتی خۆی دوا‌ی نوسخه‌که‌ی لای من به‌ماوه‌یه‌ک تۆسیویه‌ته‌وه ، وه دوا‌زه‌ شیعری لێ زیاد کردوووه که له‌نوسخه‌که‌ی لای من نین ، له‌کاتی ژاڤه‌کردنیا ئه‌و دوا‌زه‌ شیعه‌ نیشان ئه‌ده‌ین ، له‌به‌رئه‌وه‌ نوسخه‌که‌ی لای خۆم دانا به‌نوسخه‌ی ژماره (۱) وه نوسخه‌که‌ی ترم دانا به‌ژماره (۲) .

ئهمه چه‌کامه‌که‌یه که ژاڤه‌ی ئه‌که‌ین :

ببارینی خودا بارانی هه‌رچه‌ فه‌یز و ئیحسانه
له‌سه‌ر ئه‌و باعیشی خه‌لق و گوزیده‌ی جهمعی ئه‌کوانه (۱)

(۱) ئه‌و باعیشی خه‌لقه : واته له‌سه‌ر ئه‌و پیغه‌مبه‌ره‌ی که هۆی هاتنه‌ جیهانی ئاده‌می‌یه ، واته مه‌به‌ست له‌دروست‌کردنی ئاده‌می هاتنه‌دیج‌ه‌زره‌تی موحه‌مه‌ده « درۆدی خۆای لێ بێ » . گوزیده : وه‌یه‌کی فارسی‌یه به‌مانا هه‌لبژارده . ئه‌کوان : جهمعی که‌ونی به‌مه‌عنا بۆنه‌وه‌ره ، واته‌ه‌زره‌تی موحه‌مه‌د هه‌لبژارده‌ی هه‌مۆ بۆنه‌وه‌ره ، وه خوا له‌هه‌مۆ بۆنه‌وه‌را ئه‌وی هه‌لبژاردوووه بۆئه‌وه‌ی که بیکا به‌دواترینی

دهمی سوچی ئەزەل داكا ، هەتا شامی ئەبەد بژۆی
 بە یەك تاو بێ ئەكو تاوتاو ، وەكو تاوی بەهارانە (۲)
 بە سۆزەیی نەونەسیمی گۆل شەمیمی لوتفەووە داكا
 نەسیمی نەسبەتی حەق دانەبێکی كا بە سەد دانە (۳)
 لە لالەیی زۆی خۆی و سەبزی سەحابەیی ژالە سا پڕۆی
 هەزاری وەك من و توو بین هوزاری ئەو گولوستانە (۴)
 بە ئەبجد (طا) تووو (ها) پینج و پینج و توو دەكا چوارده
 بە (طە) حەق نیدای کردی که یەعنی بەدری تابانە (۵)

پێغەمبەران ، وە زنجیرەیی هەموو پێغەمبەران یێ داكوژینج ، وە
 نامەبەکی عیلمی وای بوو بنێری - وەك قورئان یێ - که تا زۆژگار
 پێشکەوی و نەینج بۆنەوەر بەزۆریتەووە موعجیزەیی ئەو باشتر
 دەربکەوی .

(۲) ئەزەل : نەبزانەووەیە لە سەرەتاوە ، واتە هەر بۆی ، وە هەرگیز
 سەرەتای نەبۆی . ئەبەد : نەبزانەووەیە لە دوایدا ، واتە هەر بێنێ و
 بزانەووی نەبێ . وەكو تاوی بەهارانە : میسالی بارانی تاوتاو ، واتە
 بارانی زەحمەتەکه تاوتاو نەبێ بەمژەنگە تاوی بیاری و تاوی نەباری
 وەك بارانی بەهار ، بەلكو هەمیشە یێ یێ .

(۳) سۆزە : کزەبای سۆك . نەسیم : بایەکی نەرم و شلە که دار و درەخت
 نەجۆکینیتەووە . نەونەسیم : نەسیمی تازه و نوێ . گۆل شەمیم : بۆنی
 گۆل ، واتە : ئەو بارانی زەحمەتە داكات بە شەشینی نەسیم و بۆنی
 عەتر و عەیری لوتف و میهرەبانی یەو ، وە ئەو لوتف و میهرەبانی یە
 هەموو دانەبەکی ئەو بارانە بکات بە سەد دانە .

(۴) لالە : گولالە سۆرە . ژالە : شەونم . سا : وەك دانەیی شەونم ، وەك
 ئەکیت : خۆتاسا . هوزار : بلبل . واتە ئەو بارانی زەحمەتە بیاری
 بەسەر گولالە سۆرەیی زۆخساری پێغەمبەر و سەوزەیی یاران و
 هاوژیکانیا بە وینەیی شەونم .

(۵) ئەبجد : یەکه مینی ئەو وتانەبە که هەر بیست و هەشت پیتەکه ی
 عەرەبی یان تیا کۆبوووەتەو ، که ئەوانەش ئەمانەن : أبجد ، هوز ، حطی ،
 کلن ، سعفس ، قرشت ، ئخذ ، ضظغ . ئنجا بۆچی ئەم پیتانە وا

سهد و بیست و چوار ئەلفن ئەبج ، ئەجمن هەمۆ ، میهراو
زەکا پەیدا ، سوها گوم ما ، ئەما جیی ئەم بخۆر مانە (٦)

ئەگەرچی ئەنبیا جوملە چرای پەروانەیی ئەجبا بن
هەمۆ پەروانەیی ئەو شەمعەن ، هەر ئەو شەمعەیی شەبوستانە (٧)

کۆکراونەتەو ، لەبەر حیسابی جومەل که هەر له دانانی میژۆدا
بەکار دێنرین ، وه ژیزکراون بەپیتی ژمارەیی تاکان «آحاد» و دەیان
«عشرات» و سەدان «مئات» و هەزاران «الوف» .

(٦) ئەلف : و تەبەکی عەرەبی بەمانا هەزار . ئەبج : پێغەمبەر . واتە :
ئەنبیا له ئادەمەو تا خاتەم که موحمەدە سەد و بیست و چوار
هەزارن . میهر : رۆژیکە که بەئاسمانەو بە . ئەو : واتە پێغەمبەر .
ئەم و تەبە له خۆبندەو دا لەبەر وەزنی شیعەر (میهرەو) ئەخوینریتەو .
زەکا : رۆژیکە که بەئاسمانەو بە . سوها : ئەستیره یەکی زۆر
بچکولانەبە لەتەنیش ئەستیره ی حەوتەمی حەوتەوانەو بە له سەری
لای خوارۆی ، چاوی تیزی پێ تاقی ئەکریتەو . واتە خوا له سەرەتای
جیهانەو تا ئەمژۆ سەد و بیست و چوار هەزار پێغەمبەری ناردوو
بۆ سەر ئادەمی که ئەمانە هەمۆ وەک ئەستیره وان ، دواترینان ئەبج
که وەک رۆژ وایە ، که ئەویش هەلات ئیتر ئەستیره نابینرین چ جایی
ئەستیره ی سوها .

(٧) جوملە : هەمۆ . پەروانە : ئەو پەپۆلانەن که بە شەو دەوری چرای
ئەدەن و بەدەوریا ئەسۆزینەو . چرای پەروانەیی ئەجبا بن . واتە :
کاتی خۆی پێغەمبەرەکانی پێش ئیسلام هەمۆ چرای بۆ ئەو کەسانەیی
که بزوایان پێ هیناون له ئوممەتەکانی خۆیان ، وه ئەوانیش وەک پەروانە
بەدەوری ئەمانا سۆزاونەتەو ، وه سەری خۆیان داناره له زۆیان ،
ئەمژۆ ئەو پێغەمبەرەکانی خۆیان وەک پەروانە وان بۆ ئەم پێغەمبەرە
گەورەبە که وەک چرای داگیرساره بۆ رۆناک کردنەو هی زۆی خوشی و
خۆشبهختی هەردۆ جیهان بۆ هەمۆ ئادەمی . هەر ئەو شەمعەیی
شەبوستانە : واتە ئیستا هەر ئەم پێغەمبەرە چرای تاریکستانی هەردۆ
جیهان .

نه گهرچی هەر نه بییخ به دری دهیجوری زه مانئ بق
له کن ئیشراقی نهو شه مسه مهه گهر ماهی که نعا نه (۸)
نه گهرچی جومله پیش که وتن له پاشا (شا) که پیشیان که وت
له دوری شه معی زوخساری گزان مانه ندی په روانه (۹)
همو حلقه به گوشن و غاشیه به ردوشی نهو شاهن
نه گهر عیسای کورئ مه ریه م ، وه گهر موسایی عیرانه (۱۰)

(۸) به در : مانگی چوارده . دهیجور : شهوی تاریکی نه موسته چاو .
ئیشراق : هه لاتنی زوژ . شه مس : زوژیکه که به ئاسمانه وه یه . مه بهس
لهو زوژه پیغه مبهری ئیسلامه . ماهی که نعان : هه زه تی یوسفی کورئ
یه عقوبه که زور جوان بووه . واته : زوژئ ناوچه وانئ پیغه مبهر که
دهر که وت همو پیغه مبهره کانی تر له گه ل هه زه تی یوسفا بون به مانگی
به کشه وه و ون بون له زوناکی ئه ما .

(۹) واته : ئه م پیغه مبهرانه هه ریه که له کاتی خویدا هات و پیش گه لی خوئ
که وت به چرای زانین و زانیاری به وه . له پاشا که هه زه تی موحه ممه د
هات و پیش همو پیغه مبهران که وت ، ئه وان واته زوحنانی به تیان
همو وه که په روانه ده وریان دا و دوای که وتن .

(۱۰) غاشیه : به کالایه که ئه وترئ که له سه ر همو کالایه کی تره وه به وشری ،
وه که عبا و په چه و شتی تری وا . دوش : وته به کی فارسی به به مه عنا
شانه . غاشیه به ردوش : واته پیش خزمه ت و عبا هه لگری نهو شاهن
که هه زه تی موحه ممه ده .

من لام وایه به کارهینانی «حلقه به گوش» و «غاشیه به ردوش» بو
پیغه مبهران ناوترین چونکه جوژه سوکی به کی تیابه . به لئ منیش نه لیم
پیغه مبهری ئیسلام شاهه نشاهی همو پیغه مبهرانه ، وه له هه موبان
به پله و پایه گه وره تره ، به لام نابج پینان بووترئ «حلقه به گوش» و
«غاشیه به ردوش» . نابینیت هه رچه ند پیغه مبهر ناوی به کییک له
پیغه مبهره کانی بردبج هه ر به برای خوئ ناوی بردون .

(یهدی بهیزا) ی له باخهل نی نهما شهو ، شه مچی به کهمزۆ
ظوهوری نهیییری جهبهی زهئیسسی نه نیایانه (۱۱)

کهلامیان راسته ههر دۆ بۆ له گهل حق نهحمهد و موسا
تهفاوتهیان وهلیغ ئاخیر زهمین تا عهرشی زهحمانه (۱۲)

تهماشای دهعهوت و عزیززی (أیت عند ربی) کهن
خودا خانه خوداوو موستهفا خواندهی سهری خوانه (۱۳)

(۱۱) یهدی بهیزا : موعجزه یهکی ههزرهتی موسا بووه ههرچهند ویستبیتی
نیشانی بدات دهستی راستی کردوو به باخهلیا ، که دهری هیناوه
سپج و زۆناک بووه وهک چرا ، وهک قورئان نهفرموی « وادخل یندک
فی جناحک تخرج ینضاء من غیر سوء » واته : دهست بکه به
باخهلتا دهست دیتته دهروه به سپج به بینهمو جۆره نهخۆشی یهک.
شه م : کورتهی شه معی بهمعنا مۆمه ، بۆ وهزنی شیعر کورت
کراوتهوه . کهمزۆ : کورتهی که نهمزۆ به . نهیر : زۆناک . واته : با
ههزرهتی موسا یهدی بهیزای خۆی بهشاریتهوه چونکه شهو نهما تا
پتویست بین به مۆمیکی وهک دهستی سپج نهو . نهمزۆ که زۆزی
زۆناکی ناوچهوانی سهروکی ههمو پتفه مبهران ههلاتوووه ، ئیتر مۆم
چنرخیکی ما .

(۱۲) واته : راسته که ههردولا - له ههزرهتی نهحمهد و موسا - قسهیان
کردوو له گهل خودا ، بهلام نه م دۆ گفتوگۆ به زۆر له به کهوه دۆرن وهک
دۆری زهوی له عهرشی خواوه .

(۱۳) له کتیبی (بوخاری) دا نه گیزیتنهوه له (نه بوهرهیره)ی هاوژی پتفه مبهر
(زهزای خوی لیج بی) که پتفه مبهر له زه مبهزانا نا زۆر جار ئیواران
زۆزی نهشکاندوووه ، وه بی خواردنی ئیواران و پارشیوان سبه نی پش
به زۆزی بووه ، وه به مبهزانه یهوه زۆر له هاوژیکانی چاویان له پتفه مبهر
کردوووه ، وه زۆزی دۆ زۆزیان به یهک گه یاندوووه . پتفه مبهر که نه م
نهزانج جله و گیزتی هاوژیکانی نهکات له بهر زۆزی بونی دۆ زۆر له سهر
یهک به بی شکاندن زۆزووه که بیان له ئیواران ، وه به بی پارشیوکردن .
هاوژیکانی عهزبان کرد : نهی خۆت بۆچی دۆ زۆر به زۆزی نه بیت

(أرني) و (لن ترانی) با نه لیت و نه شهوی موسا
به سائیل نادری ئاخر نهوی دهر خواردی میوانه (۱۴)

له سهر بهك بئ نهوی ئیوارئ بیشکینیت و دواى شهو پارشیو بکهیت ؟
فهرموی : « ائی ابیت یطمینی ربئی ویسقینی » . واته من شهو
رؤژ نه که مهوه ، وه خوا خواردن و خواردنه وهم نه داتئ ، په عنی هیزی
په کیکم نه داتئ که خواردینتی و خواردینتی وه . ئنجا بهم شیعره باسی
ئهم مهسه له په نهکات نه فهرموی : تماشای ئهم گه وره یج پیغه مبه ره
بکن که خوا دهعه تی نهکات بۆلای خوئی ، خوا ئه یج به خانه خوئی و
پیغه مبه ره ئه یج به میوان بۆ سهر خوانی که ره م و میهره بانئ خوی
گه وره .

(۱۴) (أرني) و (لن ترانی) : ئهم شیعره ئاماژه په بۆ داستانیکی حه زره تی
موسا که قورئان بۆمان ئه گیزیتته وه نه فهرموی : « ولما جاء موسی
لیقاتنا وکلّمه ربّه » ، قال : ربّ أرني انظر الیک . قال : لن
ترانی « واته : کاتیک موسا هات (بۆ کیوی تۆر) له وکاته ی که بۆمان
دانابۆ ، وه په روه ردگاری قسه ی له گه ل کرد ، موسا وتی : خوتم پیشان
بده ئه ی په روه ردگارم تا تماشای بکه م ، خوا فهرموی تۆ من نابینیت .
واته حه زره تی موحه مه د له شهوی میعراجا که بانگ کرا بۆ خزمه ت
خوا میوان بۆ ، ئه گه ر بلین خوی دیوه له به ره نه وه بووه که میوان بووه .
به لام حه زره تی موسا سوالکه ر بۆ که داوا ی بینینی خوی کرد . که واته
با موسا به (ربّ أرني) داوا ی بینینی خوا نهکات ، تا به «لن ترانی»
وه لام نه درئ ، چونکه نهوی به میوان نه درئ به سوالکه ر نادری .
مه لا خاکج له سهر نهو فه لسه فه به رۆشتوو که به فارسی ئه لئ :

چو رسی به گوی دلبر (أرني) مگو و بگنر
که نیرزد این تمنی به جواب (لن ترانی)

واته : که گه بشتیه باره گای خو شه ویست «أرني» مه لئ و بۆ ،
چونکه ئهم داوا کردنه نه وه ناهینیت که پیت بلین تۆ ئیمه نابینیت .
به لام حه زره تی موسا (درودی خوی لیج بئ) له سهر نهو فه لسه فه به
رۆشتوو که ئه لئ :

چو رسی به گوی دلبر (أرني) بگو و مگنر
شنوی ز دوست حرفی وگرچه (لن ترانی)

واته : که گه بشتیه باره گای خو شه ویست (أرني) بلئ و مه رۆ ،

طوفه یلی خوانی جودی ئهو وجودی ههرچی مه وجوده
دو (لولا) لؤلؤ و لالا فشانی زهینی ئه م خوانه (۱۵)

دهمئ نه ییو له ده مدها دم چ لیدا دم له دم ئادهم
مه شامی زی زوکامی له م شهمی زه یحانه حهیرانه (۱۶)

چونکه وته بهك ئه بیهیت له دوست با ئهو وته بهش (لن ترانی) بی .
وتهی (نه لیت) له شیعره کهدا زۆئه کاته (ارنی) . وتهی (ئهشنه وئ)
زۆئه کاته (لن ترانی) . کهواته لیره دا له ف و نه شری مورده تتهب ههیه .
(۱۵) دۆ لهولا : مه بهس له م دۆ له ولایه فهرمۆدهی (لولاک . . لولاک
لما خلقت الافلاک) هیه که به حه دیشی قودسج ئه گیز زۆتهوه ، واته
ئه گهر تو نه بۆیتایه - ئهی موحهممه د - من ئهرز و ئاسمانم دروست
نه ئه کرد . کهواته ئه م ئاسمان و زه مینه به شه ره فی پیغه مبه ره وه
دروست کراوه ، وه ئه م همۆ ناز و نیعمه تهی که له سه ر ئه م خوانه
گه وره به دانراوه ، ههرچی لیبی بخوات طوفه بلین ، وه به سایه ی
پیغه مبه ره وه ئه یخۆن ، وه ئه م دۆ له ولایه شاباشی لؤلؤ و لاله ئه که ن
به سه ر ئه م خوانه گه وره به دا .

(۱۶) ده می به که م به معنا کاته . ده می دۆ هه م به معنا ده می که قسه ی
لی دهر ئه چن . ده می سیه م به معنا هه ناسه یه واته له کاتی که حه زره تی
ئادهم هه ناسه ی له ده ما نه بۆ ، واته له ناوه ندی ئاو و گلا بۆ ، وه هیشتا
گیانی نه کرابۆ به به را ، چی بلی دهر باره ی حه زره تی موحهممه د که به کیکه
له نه وه کانی ، کاتی که گیانی کرا به به را ، سچ جار پۆم له سه ر به ک ،
ئنجا سه ر و چاوی هه له ینا و له و حه له دا بۆ نیکی زۆر خۆشی به سه را
چۆ که گۆیا بۆنی نیسه ته ی پیغه مبه ری ئیسلام بووه که خوا داویتی به
لوتیا تا گیانی ئارام بگرۆ له له شیا .

پۆم نه گهر دوو جار بۆ ئه وه نیشانه ی ته ندروستی به بۆیه سوننه ته له و
حه لاندها بووتری به و که سانه ی که ئه پۆم « بِرْحَمِكَ اللهُ » وه ئه گهر
سچ جار بۆ ئه وه نیشانه ی هه لامه ته بۆیه پیتی ئه وتری « يَسْفِكُ اللهُ » .
ئنجا ئادهم که سچ جار پۆمی واته به نه خۆش هه لامه ته وه هاته دنیا وه ، وه
که سیك هه لامه تی بی بۆن ناکات نه خۆش نه ناخۆش ، که چی ئادهم
ههستی به بۆنی خۆشی پیغه مبه ر کرد ، وه لۆتی پۆ له و بۆنه ، وه که له نیو
شعیری دۆ هه ما ئه لی : « مه شامی ذی زوکامی له م شهمی زحانه

(تَفَخَّتْ فِيهِ مِنْ رُوحِي) له خاتهم پرسه نهك ئادهم
موعه لليم خاتمه و ئادهم له لای تيفلى ده بوستانه (۱۷)

غهرز ئيسكاتى سائيل بقو (قل الروح) ى جواب فهرمو
وه گهرنې كه ى خه فتح بقو جان له و ئارامى دل و جانه (۱۸)

حه يرانه . ئنجا بزانه ئه بېن ئه و بوته تا چ ئه ندازه بهك خوښ و به تين
بو بېن .

مه عنای ئه م شيعره ى كه ليكمان دابه وه توژيک ده رئه كه وئ له و
شيعره ى كه به دوا يا دئ .

(۱۷) تَفَخَّتْ فِيهِ : له سوره تى (حجر) و (ص) دا ئه فهرموئ « فاذا سَوَّيْتَهُ
وَتَفَخَّتْ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَفَعَلُوا لَهُ سَاجِدِينَ » . واته : كه ئادهم
دروست كرد و ژيكم خست و گيانم كرد به بهرا ، (همو) بكهون به ژودا
بو ى ، واته سهري بو دابنه وئين ، ئنجا ئه م باسه له خاتهم پرسه باست
بو بكات نهك له ئادهم ، چونكه ئادهم ئاگاي له و پهردانه نى به كه به سهر
دروست كردنى خوږيا هاتووه ، وهك پيغه مبهري خاتهم ئاگاي لى به تى
به هو ى قورئانه وه ، واته خاتهم له م ژووه وه ماموستاى به راستى به ، وه
ئادهم له چاو ئه وائى به رمه مكانه به .

(۱۸) نې : نا . جان : گيان . له و ئارامى : بو وه زنى شيعر ئه خوږنرپته وه
له وارامى . وهك قورئان بو مان ئه گيژپته وه به ئابه تى « وَيَسْأَلُونَكَ
عَنِ الرُّوحِ » = پرسيار كراوه له پيغه مبهري كه گيان چى به ؟ خواش پيى
ئه فهرموئ « قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي » بلخ : گيان به فهرمانى خوا به
ئنجا شاعير ليره دا ئه لى : ئه م جوابه هه ر بو دمكوت كردنى ئه و كه سانه
بووه كه ئه م پرسياره يان له پيغه مبهري كردووه ، ئه گينا پيغه مبهري خوږى له
خواوه زانيو پيى كه حه قيقه تى گيان چى به ؟

ئهو ى پيويست بېن كه پيغه مبهريان بيزانن هه ر مه سائيلى دينى به له
عه قائيد و شه ر به تى ئيسلامى ، غه يري ئه مانه وهك زانينى حه قيقه تى گيان و
هه زاران شتى تر پيويست نى به بو پيغه مبهريان كه بى يانزانن .

له « بوخارجى » دا ئه فهرموئ كاتيك كه پيغه مبهري كوچى كرد بو
مه دينه ، بىنج وا له وئ تووى دار خورماي نير ئه دن له دار خورماي
مى ، پيغه مبهري فهرمو ى : ئه مه چى به ئه يكه ن ؟ وتيان له كو نه وه ئه مه مان
هه ر كردووه . فهرمو ى : زه نك بېن ئه گه ر واش نه كه ن هه ر بهر بگرئ .

حه دیسی (لی معَ الله) چ سیزژی بۆ له بهینا چۆ
له کهین و بهینی ئەم دوانه چزانن ئەم نه بی یانه (۱۹)

کولاً خمر و قولی هه لدا ، خوراشا جۆشی دا چه ند سال
موحه مههد ساغتر بادهی سه ری نه و خومی گهردانه (۲۰)

له زۆژیکیۆ له زۆژی زۆی گوهر ده رچی ده می دورجه
مه خاریج مه تلعهی زۆژن هه مۆ یه ک یه ک جودا گانه (۲۱)

ئه وانیش ده ستیان لی هه لکرت . سالی ئاینده دار خورماکان
به ریکی وایان نه گرت که بخوری . ئه وانیش چۆن به پیغه مبه ربان وت .
ئهمیش فه رمۆی : ئیوه له کاروباری دنیایدا شاره زاترن .

(۱۹) ته وای فه رمۆده که ئەمه به « لی معَ الله وَ قَتْ لایسَعْنی فیه تَبیْ
مُرْسَلٌ وَلَا مَلِكٌ مَقْرَبٌ » واته : وه ختی وام هه به له گه ل خودا - وه ک
کاتی هاتنه خواره وهی سروش بچ بۆ سه ر گیانی پاکی پیغه مبه رب - نه هیچ
پیغه مبه ربکی خاوه ن نامه ئه توانی بیی به هاوبه شم له و کاتاندا ، وه نه
هیچ فریشته به کی باره گا .

(۲۰) باده : شهرا به . خوم : کوپه به . گهردان : لوغه تیکه له گهردۆن . وا
دهنگ بلاوه که شهرا ب تا بمینیتته وه له کوپه دا جۆش ئه خوا و قولپ
ئهدا و پوخته تر و به تین و ته وژم تر ئه بچ له سه ر ههستی ئاده می . لی ره دا
شاعیر به م شیعره ته شبیهی دنیا ئه کات به یه ک کوپه ی شهرا ب که له
ساله های ساله وه جوش بخوا و پوخته بیی ، تا ده می پیغه مبه ربی ئیسلام
وه چه زه تی موحه مههد « درۆدی خوی لی بیی » پوخته تری شهرا بی ناو
کوپه ی تازه ی گهردۆنه ، واته ئایینی ئیسلام و ده ستۆری قورئان باشترین
ئایین و ده ستۆرن بۆ ئاده می ، وه به تین تر و به ته وژم تره له سه ر
بیروباوه زۆی .

(۲۱) له زۆژیکیۆ : له زۆژیکه وه . له زۆژی زۆی : واته له زۆی که وه ک زۆژ
وایه . گوهر : گوهر ، مه به ست دانی پیروزی پیغه مبه ره که وه ک
گوهر ده رجن له ناو ده میا ، واته ریز کراون له ناویا . دورج : وته به کی
عه ره بی به به مه عنا قوتو به کی بچکۆلانه یه که ژنان شۆشه ی عه تری
بچکۆلانه ی تیا هه لئه گرن ، ته شبیهی ده می پیغه مبه ربی کردووه به و

به یانی بهینی (جاه) و (جا) له بهینی نه نیادا کهم
زه یاحینن هممو نه ماما موحه ممد زه وحی رمیخانه (۲۲)

شکاندی پشتی گا و ماهج به ته مکین وهختی دانیشن
به له هجه و له نجه سهد که بکی ده ری و سه روی به قورپانه (۲۳)

له تنگ ئاویتهی نه ووه لدا به کهس زوی خوی ته و او نه تواند
دووم بالانما زونه بزۆ زوی نه و له و زوانه (۲۴)

قوتوه له پچوکج و بۆن خوشیدا . مه خاریج : جه می مه خره جه ، واته
نه شوینانهی له ناو ده ما که وتهی لی دینه دهره وه . مه طلّح : شوینیکه
که نه ستیره یا زۆزی لی هه لدی . جوداگانه : جیا جیا .
واته : له زۆزیکه وه له زوی زۆزینی پیغه مه ردا دانی گه وه هرینی
زووان هرچی له ده می هاتبینه دهره وه همموی وتاری بهرز و به نرخن
وهک زۆز که له که لۆ (برج) ی خوی بیتنه دهره وه ، واته : پیغه مبه ر
فه صبح ترین عه ره ب بووه وهک خوی فه رمویه تی « انا افصح من تطق
بالضاد » .

(۲۲) جاه : وته به کی عه ره بی به به مانا پایه و پله و زیز . جا : شوین .
(۲۳) گا : مه به ست نه و گا گه وره خهرافی به به که گویا ئه مرز له سه ر پشتی
نه و ویتساوه . ماهج : نه و ماسی به گه وره خهرافی به به که گویا زه وی
به خوی و به گاکه ی ژیره وه له سه ر پشتی نه و ویتساوه ، واته
پیغه مبه ر له کاتی دانیشن نه و ونده سه نگین و گران بووه هممو جارئ
به سه نگینج و گرانج خوی پشتی نه و گا و ماسی به ی هیناوه ته قرم و
هۆز . له هجه : شیوه ی قسه و گفت و گو . له نجه : زۆبنه به شان و شان .
که بکی ده ری : وته به کی فارسی به به مانا جۆره که ویکه کویستانی به
که له که و گه وره تر و خویندنی خۆشته ره . به کوردی پیی ئه لین :
که وده ر ، له شاخه کانی قه ندیل ئیجگار زۆره .
که بکی ده ری زۆنه کاته له هجه و سه رو زۆنه کاته له نجه .

(۲۴) شاعیر ته شبیهی دنیای کردوو به پارچه ئاویته به کی پچوک که نه گه ر
ته ماشای خۆتی تیا بکه یت یا تاقه چاویکت نشان ئه دا یا لابهک له
گویت ، چونکه ئاویته که زۆر پچۆکه وه زۆبه زۆی هممو ئه ندامت
ناوه ستیت ، به لام ئه گه ر ئاویته که گه وره و بالانما بۆ نه واه هممو له شت

له له‌علی نابی نایابی وتم ئاخړ ده‌می ده‌م ده‌م
 چه‌لاوه‌ت خوش ده‌م و لیومی به هم چه‌سپانه چه‌سپانه (۲۵)
 له‌پی خوی ئه‌و که‌سه په‌ل کرد له عیشتی یوسف ئه‌ر ده‌یدی
 دلی خوی بی‌خه‌به‌ر ئه‌بزی له‌جیاتی ده‌ستی ، مه‌ستانه (۲۶)
 له داغی جیبی ، گول چاکی په‌خه‌ی خوی برد هه‌تا دامه‌ن
 مه‌لین یاغی بو باغی بو ، ئه‌وا یاخج بو خه‌ندانه (۲۷)

نیشان ئه‌دات له سه‌روهه تا خوار ، ئنجا شاعر مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه بلنی
 دنیا وه‌ك پارچه ئاوینه‌یه‌کی پچوك وایه بو نیشان‌دانی گه‌وره‌یج
 پیغه‌مبه‌ر . به‌م‌زه‌نگه له‌سه‌دا په‌کیکی نیشان نادات ، به‌لام زۆژی قیامت
 وه‌ك ئاوینه‌ی بالانما وایه همو گه‌وره‌یج پیغه‌مبه‌ری تیا درئه‌که‌ویت ،
 نه‌خوازه‌لا له مه‌یدانی شه‌فاعه‌تا .

(۲۵) له‌علی ناب : جوړه له‌علیکی زور جوان و په‌سه‌ند و به‌نرخه . واته
 نیازم بو له ده‌م و لیو و قسه و گف‌ت‌وگۆی شیرینی پیغه‌مبه‌ر بدویم و
 قسه‌ی لی‌بکه‌م ، به‌لام شیرینج فه‌رموده و فه‌رمایشه‌کانی ده‌م و لیومی
 به‌یه‌کا نوساند به‌جوړیک که نه‌توانم ئیتر قسه بکه‌م .

(۲۶) ئنه میسری به‌کان که هاوژی زوله‌یخای ژنی عه‌زیزی میسر بون ، لومه‌ی
 زوله‌یخایان کرد که بوچی وا‌حه‌زی له غولامیکی خوی کردوه که چه‌زرتی
 یوسفه ؟ زوله‌یخاش که ئه‌مه‌ی بیست ناردی ئه‌و ژاناه‌ی بانگ کرد بو
 مالی خوی ، وه له ژوریکي گه‌وره‌دا داینان له‌سه‌ر دۆشه‌ك و پستی ، وه
 سه‌رو کیردی دایه ده‌ستیان ، ئنجا به یوسفی وت که بچیته ژوره‌وه له
 به‌رده‌میانا رابوه‌ستی . چه‌زرتی یوسف که چووه ژوره‌وه و ئنه‌کان
 چاویان پښ‌که‌وت همو ئه‌بله‌ق بون له جوانی یوسف ، وه چاویان لی
 نه‌ئه‌تر وکاند ، وه ناگیان له کیرده‌که‌ی ده‌ستیان نه‌ما ، وه همو ده‌ستی
 خویان له چه‌ند لایه‌که‌وه بزی . لی‌رده‌دا شاعر ئه‌لځ ئه‌وانه‌ی که به چاو
 پښ‌که‌وتنی یوسف ده‌ستی خویان بزی ، ئه‌گه‌ر پیغه‌مبه‌ریان ئه‌دی
 سه‌رمه‌ستانه له‌جیاتیی ده‌ستیان دلی خویان ئه‌بزی .

(۲۷) جیب : به‌خه‌و به‌روکه . به‌خه‌و به‌روک بو ئاده‌مج شتیکی زور گرنگه ،
 له‌دوای زوخسار به‌که‌مجار به‌خه‌ درئه‌که‌وچ . ئنجا ئه‌گه‌ر پاک و ته‌میز و
 زیکوبیک بو ئه‌وا ئه‌و ئاده‌می به‌ ئه‌چیته دل‌ه‌وه ، وه ئه‌گه‌ر وانه‌بو ئه‌وا

له ئەفکاری دەمێ ماته ، وهیا نهئەهێ له گه‌لدا بێ
له بێچا و دەمێ خونچه‌ عه‌جەب کۆل چاوی حه‌یرانه (٢٨)

ئه‌ترسم بینه پامالی بێند ته‌بعانی سه‌ر فکرم
په‌سین پایه‌ی مه‌قاماتی بێم که یوانی که یوانه (٢٩)

هیچ . جا له‌به‌رئوه‌ پێغه‌مبه‌ر هیچ کاتیک یه‌خه‌ داچه‌کا و نه‌بووه ، وه‌ مۆی
سه‌رسنگی ده‌رنه‌که‌وتوووه ، هه‌روه‌ک کالای هه‌رگیز چلکن نه‌بووه ، به‌لێ
زۆر جار کالای پێنه‌کرا و بووه . به‌لام پاک و ته‌میز بووه ، چونکه‌ خوا له
قورئانا به‌ ئایه‌تی « وئیابکَ فَطَهَّرَ » فه‌رمانی بێ داوه‌ به‌ پاک و ته‌میزی
به‌رگ و کالای . شاعیر لێره‌دا ئه‌لێ گۆل که‌ پۆرکی خۆی له‌ت نه‌کات و
یه‌خه‌ی خۆی دانه‌دۆژی تا خوار له‌داخی جوانی و زێک و پێکی یه‌خه‌ و
به‌رۆکی پێغه‌مبه‌ره ، که‌واته‌ مه‌لێن گۆل باغی بۆ ، واته‌ گۆلی باخان
بۆ . وه‌ باغی بۆ واته‌ خاوه‌ن باغ بۆ ، بۆیه‌ وا یاخ بۆ ، وه‌ پز به‌ده‌م
پێ نه‌که‌نێ ، واته‌ ئه‌مانه‌ هیچیان نی‌یه‌ ، به‌لکو له‌داخانا یه‌خه‌ی خۆی
دانه‌دۆژی . ئه‌م شیعره‌ و شه‌ش شیعری دوا‌یی یه‌که‌ی له‌ نوسخه‌ی ژماره
(١) دا نین .

(٢٨) له‌ ئەفکاری دەمێ ماته : واته‌ : پێغه‌مبه‌ر له‌به‌ر زۆر بێر کردنه‌وه‌ی خۆی
قه‌سه‌ی که‌م کردوووه ، سا مه‌گه‌ر جوابی په‌رسیاریکی دا بێته‌وه‌ ، یا
فه‌رمۆده‌یه‌کی به‌رزی فه‌رمۆبێ که‌ بمێنێته‌وه‌ به‌ سه‌رمه‌شق بۆ پاشه‌زۆزی
موسولمانان . ئه‌م فه‌رمۆدانه‌ش زۆر که‌م زه‌رده‌خه‌نه‌یان له‌ گه‌لا بووه ،
هه‌روه‌ک ته‌ماشای کردنی به‌م‌لا و به‌ولادا زۆر که‌م بووه . خۆلاسه‌ وه‌ک
خونچه‌ی گۆل و ابووه‌ نه‌ چاوی سه‌یر و سه‌یاچه‌تی بووه ، نه‌ ده‌می
قه‌سه‌کردنی زۆری بووه ، به‌لکو چاوی هه‌ر بۆ ورد بۆنه‌وه‌ و تیگه‌یشتن
بووه‌ له‌ نه‌هێنێ بۆنه‌وه‌ر و ژاستی شتان « حقایقی اشیا » که‌ ئه‌مه
خۆیه‌کی زۆر به‌رز و په‌سه‌نده ، بۆیه‌ هه‌رچه‌ گۆل هه‌یه‌ له‌ بێچا و
ده‌می خونچه‌ سه‌رسام و ئه‌بله‌قن ، وه‌ له‌سه‌ر سامیدا چاویان دا بچێزیه‌وه
له‌ خونچه‌ .

(٢٩) که‌ یوان : به‌ فارسی ئه‌ستیره‌ی زوحه‌له‌ که‌ ٨٨٦ ملیۆن میل له‌ زۆزه‌وه‌
دۆره ، وه‌ به‌ بیست و نۆ سالی ئیتمه‌ چه‌رخه‌یه‌ک ته‌کات به‌ده‌وری زۆزا ،
واته‌ ئه‌گه‌ر بێم دواهه‌مین پایه‌ی نزم و بچۆکی پێغه‌مبه‌ر گه‌لێ له‌

ٺه مه مه علومه خاکجی ! نه علی که متر به ندهی ٺه و شاهه
که دورزی تاجی فہرقی فہرقہی ٺه قطابی کہ یانانہ (۳۰)

له دوی همزہ نگی بوئیکی کہ فی پئی پاکی ٺه و یتله
گولی چتی ، بلبل ئیتر چتی ٺه وی له م سوری سہرپانہ (۳۱)
به یادی زوی شهو ٺه و زوژہ به زوژہ زوی له زوی زوژہ
که دورتی ٺه سلی دورد و دا به لئج هر عہ کسی دهرمانہ (۳۲)

ٺه سستیہی زوحهل به رزترہ ، ٺه ترسم قسه کانم بین به پیخوستی ٺه فکاری
ٺه و بلند سروشتانہی کہ له مهولا دین کہ بیروزیان گہ لئج له بیروزی من
به رزتر و بلند تر بی ، وه قسه کانم به درو بخه نوه ، وه به ہیچی دهرکن .
(۳۰) خاکجی : واتہ ٺهی خاکجی ! فہرق : تہ پلہ سہر . ٺه قطاب : سہرو کہ کان .
کہ یانجی : خیزائیکی گہورہن ، ماوہیہ کی زور شای ئیران بوون له زور
کونا ، پی یان وتوون (کہ یانجی) چونکہ ناوی شاکانیان به وشہی (کہی)
دہست پی ٺه کات کہ به مانا شایہ ، وه ک (کہیکاوس) و (کہیخوسرہو) و
(کہیقوباد) . . هتہد . واتہ : ٺهی خاکجی ! سولی پچو کترین به ندهی
ٺه و شایہ کہ پیغہ مہرہ ، دورزی تاجی سہری گہورہ گہورہی
کہ یانی بہ کانہ .

(۳۱) واتہ : هر چچ گول و عہتر و عہبری جیہان ہہیہ ، نہک بہ دوی بوئیکی
بہری پئی ٺهوا عہودال بن ، بہ لکو بہ دوی بوئیکی کہ له بونی بہری پئی
ٺه و بچی ویل و سہرگہردان ، ئیتر بونی گول ٺه بی چتی بی ؟ و تاکہی
بلبل بہ دہوری ٺه م گولہ سہرپانانہ دا ٺه گرتی و ٺه بار پئی .
(۳۲) زوژہ به زوژہ : وهک گولہ بہ زوژہ وایہ له دازستن و دروست کردنا ،
واتہ چون گولہ بہ زوژہ ناوی گولیکہ کہ ہمیشہ زوی له زوژہ ،
زوژہ به زوژہش پیغہ مہرکی پایہ بہرہ کہ ہمیشہ زوی له زوژیکہ
کہ خواہیہ تا زوناکجی لئج وەرگرتی و بیدا به موسولمانان تا له تاریکی
شہوی نادانجی دوربکہ ونهوه ، ناپینیت ٺه گہر بتہوی له دہردودا بہ دور
بیت ٺه بیج دهرمان بخویت ، وه تا دهرمان بخویت دورتر ٺه کہ ویتہوه له
نہخوشی و دہردودا ، زوناکیش تا له پیغہ مہرہوه و ہر بگرن دور
ٺه کہ ونهوه له تاریکی دین و دنیا .

- موجهعه د گیسوی لولی به له ولایت چ ژانی کرد
به زهیلی هر چلا دهستی ده پیچچ دهسته دامانه (۳۳)
- دلارا زاستین سه روی قه دی دلجوی عه تارید دتی
له سه همی سه همی قه ددی سه همی قه ددی خه م بو قه وسانه (۳۴)
- جه نابی هزه رته تی باری به توژزه ی نه و نه لیج (واللیل)
به غوژزه ی نه ییری جه به هی خوا خوی (والضحی) خوانه (۳۵)
- له هه ولی ژوژه که ی (یوم یقر المرء) وا بیین
نه وی جیی گو و چه و گانه ، نه وی مهیدانی مهردانه (۳۶)

- (۳۳) موجهعه د : کرژ . گیسو : پرچی پشتی گوی . له ولایت : نه م (ی) ای
دوای له ولایه له سه ر شیوه ی قه لادزه یه که به (نه حمده) نه لاین
(نه حمده ی) و به (قادر) نه لاین (قادی) . پیغمبه ر « درودی خوی
لین یح » زورچار توکی سه ری دریز بووه تا گه بشتووه ته نه رمایی
گو یچکه ی ، واته پرچی کرژ و لولی نه وهنده جوانه به جوانی خوی
دهردی داوه به لاوای ، واته لاوای له داخانا ژانی کردووه ، وه له بهر
ژانی دلی خوی ته تی که له گه ل دهستی بگاته هر چلیک دهستی تیوه
نه پیچچ وهک دهسته و دامانی یح وایه .
- (۳۴) دلارا : کورته ی دل نارامه . دلجی : دلخوا . سه همی یه که م به مانا سام و
ترسه . سه همی دوهم و سیهم به مانا تیره ، واته نه ی نارامی دل ،
عه طارید که یه که مین نه ستیره ی گه ژوکه ، که چاری کهوت به زاست ترین
سه روی قه دی دلخوا ی تو ، له سامی نه و قه د و بالابه ی که نه لینی تیره
له زاستیدا ، تیری قه دی عه طارید کوم بووه وه وهک که وان .
- (۳۵) توژزه : موی پیتانج . غوژزه : ناوچه وان . واته : خوی گه و ره که
سویند نه خوات به شه و له سوره تی « واللیل » دا مه بهستی موی زه شی
پیتانجی پیغمبه ره که وهک شه و وایه له زه شیدا ، وه که سویند
نه خوات به چیشته نگاو له سوره تی « والضحی » دا مه بهستی ناوچه وان و
ته ویلی پاک ی پیغمبه ره که وهک ژوژ له چیشته نگادا ژونا که .
- (۳۶) هه ول : سام و ترس . یوم یقر المرء : نمازه « نیشاره » یه بو
نایه تی سوره تی « عبس » که نه فه رمویت « یوم یقر المرء من

له‌لای هەر سه‌روه‌ری سه‌د داد و بی‌داد و شه‌فاعه‌ت که‌ی
 ئە‌لێ من نێمه‌ حاشا تا‌قه‌تی ئە‌م داو و دیوانه
 بنا‌ئینی وه‌کو بلب‌ل ، یه‌خه‌ی خۆت له‌ت بکه‌ی وه‌ک گۆل
 ده‌می ناپشکوئێ وه‌ک خونه‌چه ، د‌ل خو‌ئینی ئە‌هزانه
 (ص‌فی الله) ن‌ی‌یه‌ قاییل خه‌لاس کا (هابیل) و (قاییل)
 له‌ ن‌سل و یاری بی‌زاره‌ چ ج‌یی ئە‌غیار و بی‌گانه (٢٧)
 (نجی الله) له‌ تو‌فانی غه‌می خۆیا وه‌ها غه‌رقه
 له‌ ساما (سام‌ی لا (یافیث) وه‌زانی (حام) (که‌نعان)ه (٢٨)

أخيه ، و أمه و ابيه و صاحبته و بنیه « واته کاتیک که ژۆژی
 دوا‌یج هات ، ئە‌و ژۆژه‌ی که مه‌ردوم ژه‌و ئە‌کات له‌ برا و له‌ دایک و له‌
 باوک و له‌ زنی و له‌ کورانی ، که‌س له‌تاو خۆی نا‌گای له‌ که‌س نام‌ینێ .
 بی‌ین : واته بی‌بینه‌ وه‌بزانه‌ چ ژۆژیکی ته‌نگ و چه‌لمه‌به‌ ، ژۆژیکه‌ که‌س
 ه‌یچی به‌ده‌ست ن‌ی‌یه‌ ته‌نها خوا نه‌بێ ، وه‌ که‌س شه‌فاعه‌تی ب‌ی ناکرئ
 ته‌نیا چه‌زهره‌تی مو‌حه‌مه‌د نه‌ب‌ی درۆدی خ‌وای ل‌ی ب‌ی .
 (٣٧) ص‌فی الله : چه‌زهره‌تی ئاده‌مه‌ که‌ هه‌لب‌ژارده‌ی خوا بووه ، د‌و کور‌ی
 بووه (هابیل) و (قابیل) له‌و ژۆژهدا ناتوان‌ی کور‌ه‌کانی خۆی ژ‌زگار ب‌کات
 چ ج‌ای بی‌گانه .

قسه‌به‌کی خۆش : له‌ گه‌ره‌کی ئێمه‌ که‌ سا‌ب‌ون که‌رانه ، یه‌کیک ب‌و
 ناوی (ئه‌حه‌ی مه‌لا) ب‌و پ‌ینج فه‌رزه‌ له‌ مزگه‌وتی ئێمه‌ جه‌ماعه‌تی ئە‌کرد .
 ژه‌مه‌زانان به‌ ده‌نگی به‌رز له‌گه‌ل ئە‌ه‌لی جه‌ماعه‌ته‌که‌دا و‌یردی د‌وای
 ته‌راویحی ئە‌خو‌ئیند ، هه‌مو‌ شه‌ویک که‌ ئە‌گه‌ب‌شته‌ ئە‌م و‌یرده‌ (الله لا
 اله‌ الا هو ، آدم ص‌فی الله) ئە‌و چونکه‌ نه‌خو‌ئینده‌وار ب‌و ، وه‌
 نه‌ی ئە‌توانی (صاد) ب‌ل‌ی هه‌ر ئە‌یوت (ئاده‌م سه‌فه‌ول‌لا) . هه‌رچه‌ند
 پ‌یمان ئە‌وت و‌ا مه‌ل‌ی و‌ا ب‌ل‌ی ئە‌و هه‌ر ئە‌یوت ئاده‌م سه‌فه‌ول‌لا ، وه‌
 ئاده‌م هه‌ر سه‌فه‌ول‌لا ب‌و تا ئە‌و مرد ، خوا ل‌یتی خۆش ب‌ی .
 (٣٨) نجی الله : نوح پ‌تفه‌مه‌به‌ره‌ که‌ خوا له‌ ط‌وفانی ژ‌زگار کرد ، چ‌وار کور‌ی
 بووه (سام) و (یافیث) و (حام) و (که‌نعان) له‌ ترس و سام‌ی ئە‌و ژۆژه
 (سام‌ی لا ئە‌ب‌ی به‌ (یافیث) و (حام‌ی لا ئە‌ب‌ی به‌ (که‌نعان) .

خەلەل تەرزى (خەلیل) گیرە ، خەيالى خىلى خۆى ناکا
چەحالى بیخ خەلیلی وا تەغافول وەرزى خوللانە (۳۹)

خۆ داوۆد دىگەوا کردى زرى له م ئاسنى سارده
له تاوى خۆى تەواو دل سەردى ئەحوالى سوله یمانە (۴۰)

له بیمی ئىنتیقامی قادری موختاری زوتتیقام
سوله یمان بیمی ماریکی هەیه له م مۆره وردانه (۴۱)

(کلیم الله) که لاموللا ئەخۆى سەرسام و دەهشەت ما
به خۆى مەشغولە فاپرسی له غەیری گەرچی عیمرانە (۴۲)

(۳۹) خەلەل : ناکۆکچ . طەرز : جۆر . خەلیل : حەزرەتى ئیبراهیمی بابیره
گەورەى پێغەمبەر . وەرز : مایە . واتە ناکۆکچ بە زەنگینکی وا ئیبراهیمی
خەلیل دانەگری هەرگیز یادى خیل و کەس و کاری خۆى ناکات . ئنجا
ئەبێ ئەو زۆرى قیامەتە چ زۆریکی تەنگ و چەلمە بیخ که بۆ
پێغەمبەریکی وا گەورە و پایە بەرز بیخ بە مایەى چاو قوچان و زۆ
وەرگیزانی له هەمو ئاشنا و زۆشنایه کی .

(۴۰) حەزرەتى داوۆد تاقە موعجیزەیه کی بووه ئهوش ئەمه بووه که ئاسنى
ساردى له دەستا نەرم بووه ، وەك قورئان ئەفەرموی « والنسا له
الحدید » واتە ئاسنمان بۆ نەرم کردبو ئەیکرد بە زری و ئەیفروشت ،
وه بهوه ئەژیا . ئەم حەزرەتى داوۆدە تاقە کۆزیکى بووه که حەزرەتى
سوله یمانە ، ئەو زۆزه لەتاو خۆى ناگای له کۆزەکەى نامینچ .

(۴۱) ئەم شیعەرە ئاماژەیه بۆ داستانەکەى حەزرەتى سوله یمان که به خۆى و
له شکرکی ئیجگار زۆره وه هات بەناو دۆل و دەره یەکا که هەموى
هیلانە میتروله بۆ وه شای میتروله کان فەرمانى دا به هەرچی میتروله
ئەو ناوچەیه بۆ که بچنەوه ناو شارەکانیان تا سوله یمان و له شکرەکەى
دايان نەشیلن ، ئنجا ئەفەرموی حەزرەتى سوله یمان له و زۆزه دا که خوا
تۆله ی بزنى شاخدار ئەسینچ - ترسى ئەوهى هەیه که میتروله یه که
لهو میترولانەى که بۆن به ژیر پیتی له شکرى سوله یمانەوه بین به مار و
بدەن به سوله یمانەوه .

(۴۲) کلیم الله : حەزرەتى مۆسایە که هەمو جارێ له کینوی تۆر قسەى له گەل

مهسیح نه رچتی له جیبی نه ولاد هه تتا باب و داکي بق
له مهربه م غافلله له و نه وعه زۆژه له و مه قامانه (۴۳)

هه مقویان نه نفسی نه فسج گۆن ، وه کو گۆ موزته ریب حالن
هه مقو گه ردهن خه می غه مم و هه می خۆن سهوله جانا نه (۴۴)

موحه ممه د یه عنی سه روی جۆباری راست کرداری
به یاری باری دئی بو زستگاری غه م زه عیفا نه (۴۵)

خوادا کردوو ه . کلام الله نه خۆیت سه رسام و ده ه شهت ما : نه مه سه
ئیسیتلا حیکي کوردی یه له م جۆره شوینانه دا به کار نه هینریت .
نه بیژری : نه مزۆ فیسار که سم دئی کلام الله نه خۆیت تازه له گۆز
هاتوو ته دهره وه . واته هه زره تی مۆسا له ووژده دا نه وه ند ه نه ترستی و
سه رسامه ناگای له عیمرانی باوکی نی یه .

(۴۳) مهسیح : هه زره تی عیسا یه که نه باوکی بووه و نه زۆله ی بووه ، به لکو
له جیبی هه موان هه ر دایکی بووه له گه ل نه وه شا له ووژده دا له مهربه می
دایکی بی ناگایه . ئنجا له لایه ک پیغه مبه ران له ووژده دا وا له ته نکانه دا
بن نه بی موسولمانان نه خوازه لا گونا هباره کانیان له چ ته نکانه و خه م و
خه فه تیکا بن . دیاره هیوای هه موان هه ر شه فاعه تی پیغه مبه ره وه کو
نه لئج : هه مقویان نه نفسی نه فسج گۆن . هه ته د .

(۴۴) نه نفسی نه فسج گۆن : واته که س ناتوانی یارمه تیی که س بدات وه هه مقو
که سیک نه لئج : هه ر خۆم ززگارم بیئتر هیچی ترم ناوی . گۆی یه که م
وته یه کی فارسی یه به مانا وتنه ، گۆی دوه م کوردی یه به مانا توپیکی خزه
له دار دروست کراوه ، فته بۆل چۆن یاری که ران نه یانه وهی به شه ق
تیی هه لده ن ، وه له کیزی خۆی دهری که نه دهره وه ، گۆش یاری که ران
نه یانه وهی به داریکی نه ستوری سه رچه ماوه لئی دهن تا له کیزی خۆی
بیه نه دهره وه ، وه نه م یاری یه پیتی نه لئین : شه قین . گه رده ن خه م : واته
له به ر خه م و ته می خۆیان سه ریان شوۆز و ملیان خوار بووه ته وه وه ک
سه وله جان که گۆچانه .

(۴۵) جۆبار : جۆباریکی دریز و پان و پۆزه که هه لگیرایی و ئوی پیا بزوا به
زۆری . راست کرداری : خاوه نی کرده وه ی راست . باری : له (باری) ی

مهسهل ته مسیلی وهسفی ئه و به زیهنی دل عه قیمی من
حیکایه‌ی چاوی خه ففاشه و زوخی میهری دره خشانه (٤٦)

له ته شریحی بوروجی وهسفی ئه ودا ههر ئه مه چاکه
بکا ئیقارای نادانج هه چچ داناوو نادانه (٤٧)

له وهسفی پاکي ئه و ذاته زوبان لاله وه کو لاله
چ جیگهی (قیسس) و (سه جان) ه سه ناخوانی که سو بجانه (٤٨)

عه ره بی وه رگراوه که به مانا خواجه . واته : حه زه تی موحه ممد که وهک
سه رویک وایه که له قهراغی جۆباریکی راستی و راست کرداریدا
زووابی و گه وره بۆی ، به یارمه تی خوا دی بۆ زۆگار کردنی گونا هبارانی
ئومه تی .

(٤٦) دل عه قیم : دلنج که هیچی لهن نه وه شیتته وه . خوفاش : شه مشه مه
کویره . واته : چاوی شه مشه مه کویره چهند تی ئه گات له گه وره بیج و
زۆناکی و پرشنگی زۆزی دره خشان به ئاسمانه وه ، ژیری و تیگه یشتنی
منیش ههر ئه وهنده تی ئه گات له گه وره بیج پیغه مبه ر .

(٤٧) بوروج : جهمی برجی به مانا که لووه . شاعیر لیره دا ته شبیهی پیغه مبه ری
کردوو به زۆز له ئاسمانا که دوانزه که لوی هیه وهک (حه مه ل) و
(ثور) و (جهوزا) و (سه ره طان) و (ئه سه د) و (سونبوله) و (میزان) و
(عه قره ب) و (قهوس) و (جهدی) و (دهلو) و (حوت) بیج . واته : پلهی
گه وره ی پیغه مبه ر به کهس ناژمی رری و نازانری که واته زه وانی به کهس
دهمی بۆ به ری ، به لکو وچاکه بۆ دانا و نادان که دان بنین به نادانج
خۆیا نا له م زوو وه .

(٤٨) قیسس : کوزی ساعیده ی کوزی عه مره ، به کهمین دوانده ر « خطیب » و
شاعیری عه ره ب بووه ، پیغه مبه ر به منالنج له « عوکاظ » دیوه تی .
سه جان : کوزی زوفه ری وائیلی به ، شاعیری پیغه مبه ر بووه ، سه د و
هه شت سال ژباوه (✽) . واته به کیک خوا له قورئانا پیتی بلنج « واتک

(✽) دائیره تولمه عاریفی قه زنی بیسته م .

له وه سنی ذاتیکا عیله له خه لقی عالمه ما ئه و بی
 (نگفته باشم) ههرچیم وت ، ههچیم وت دل په شیماناه (۴۹)
 سه نای (یاسین) و (تاها) ی حق له سه ر ئه و خاته مه خه تمه
 نه هیچ کهس وهك ئه م ئه و ناسه ، نه کهس وهك ئه و له ئه م زانه (۵۰)
 ئه مان (یا خیرَ خَلقِ الله) ده خیل یا (ملجأ العاصین)
 له بو ئیفلاحی خۆم عه رزت ئه که م به یتى فه للاحانه (۵۱)
 فه للاحی ئه م تو ئه فلاکی زه فیعه خه رمه نی ئه و بی
 دو ده نکه مرۆر و زیزانه له لای که ی عه یی خه رمانه ! (۵۲)
 سه گی پیس لایقی ده رگای سه حابه ی پاکى چاکى تو
 نیه ، وه رنجی له ده رگیان ئه که وتم پاسه وانانه (۵۳)

لعلى خلق عظیم « ئیتر چ پتویستی به کی هه یه به مه دح و ئه نای
 قیسی و سه حبان .
 (۴۹) واته یه کیک مابه ی هاتنه جیهانی ئه م جیهان و جیهانی یانه بی . نگفته
 باشم : گو فتاریکی فارسی به ، واته ئیتر با هیچ نه ئیم .
 (۵۰) یاسین : به لای هیندی زانوه به مانا گه وره به . طاها : به لای هیندی که وه
 به مانا ئه ی خو شه وستم .
 (۵۱) ئیفلاحی خۆم : واته زگار کردنی خۆم . به یتى فه للاحانه : واته شیعریک
 که قسه له فه للاحه تی خوا ئه کات له م بۆ نه وه ره دا .
 (۵۲) ئه م نو ئه فلاکه که ناو ئه بات له سه ر قسه ی حوکه مای کونی یۆنانه ، ئه گینا
 ئه مه ئیستا وا نی به به لکو هه مو زۆژ و مانگ و ئه ستیره یه که له سه ر
 چه مه ره یه که ئه سو زیته وه وه ک قورئان ئه فه رموی « کلّ فی فلک
 یسبحون » .
 (۵۳) سه گی پیس : ئه م شیعره له نوسخه ی ژماره (۲) دا وایه ، به لام له
 نوسخه ی ژماره (۱) دا ئا وایه .

سه گی پیسم نه دی قاییل به قایی پاکى ئه صحابت
 به قیطمیر بۆن خو شه وه رنجی له ده ور ئه و ئاستانانه
 قیطمیر ناوی ئه و سه گه به که له گه ل ئه صحابو لکه هف بو ، وه له گه لیانا

به سه حیرمان و مه حرومی هریمی حورمه تت جی بی
که رهم که تیا که هه لتوتیم له بهر قاپی حهره مخانه (۵۴)
تهه للوق بهستهی نه ذیالی شهریت بقون و حوشی دهشت
دهسی من بیتو دامانت یه کیکم لهو و حوشانه (۵۵)
به ها ، نه ، بهل به هانه ی پین نه وی قوربان شه فاعه ی تو
به هانم جورمه ، ده سمایه م ته واوه له م به هانانه (۵۶)
زجای تاجی شه فاعه تیه نه گهر هر هر سه به سه ودایح
منی عاصی نومیدیکم نه گهر بین هر گونا هانه
سوهایی بینه هام ، عزمه حوزوری حه زره تی زور بم
دیاری نادیارح حه سبی حالی نادیارانه (۵۷)

- چووہ ناو نه شکو ته که وه . وهرنن : نه گینا . واته سه گی پس شایسته ی
پاسه وانج هاوژیانی ئیوهی نی به نه گینا زورم پین خوش بو ببومایه
به قیطیر له دهوری نهو ناستانانه .
- (۵۴) له م شیره دا ده رنه که وی که خاکج خانوی سه بره خوی به مولکایه تیج
نه بووه ، وه زور نه مال و نهو مالی کردوو به کری ، وه له هیچ مالیکا
نه حه ساوه ته وه که واش بووه .
- (۵۵) نه ذیال : جمعی ذه یله به مانا داوین . زور جار بینه راوه که مه ل و
گیان له بهرانی دهشتی سلیمان له پیغه مبه ر نه کردوو ، وه هاتوون
دهوریان داوه ، وه نه میش زور به نهرم و شل بووه له گه لیانا ، نجا
شاعر نه لئ دهستی من بیت و دامینت به به کیکم بزانه لهو گیان
له بهرانه ، وه ناوژیکی به خیرم لی بد ره وه .
- (۵۶) به ها : نرخ . نه : نه . واته شه فاعه تی پیغه مبه ر به نرخ و به به ها
نی به به لکو به به هانه یه ، به م زه نگه هر که سیک خوا بی به وی شه فاعه تی
پیغه مبه ری نه کات به نسیب ، وه هر که سیکیشی نه وی نایکات به
نسبی . نجا شاعر لیره دا نه لئ به هانم - که گونا هه - ئیجگار زوره ،
وه که له شیعری دوایدا به ته واوی دانی پیا نه نین .
- (۵۷) سوا : وه که له پیشه وه و تمان نه ستیره یه کی ئیجگار دوره له ته نیست

گه دا دیاریج ئه با بؤ شا ولتکین کهم به فکری زور
قوبول فهرمو که ریماننه له من دیاریج فه قیرانه
ئه بیج (خاکجی) ئه تو خۆت چتی و دیاریج تو ئه بیج چتی بیج ؟
له بؤ شاهی عه رهب هه رگیز نه لئی ئه م شیعره کوردانه
مه گه ر شاهی زوسول هادی سوبول ، سه رخیلای جومله و کول
به ئیحسانی بکا ته حسین بلای وهک شیعری هه سسانه (۵۸)

ئه سستییره ی هه وته می هه وته وانه وه یه له سه ری لای خواروی ، بهعاسته م
هیندی چاوی زور تیژ به دتی ئه کات . شاعیر ئه لایج : من ئه و ئه سستییره
بیج نرخم له گه ل ئه وه دا ئه مه ویج بیجمه حوزوری زۆژ که پیغه مبه ره دیاریج
بیج نرخی نادیاریش پیشه ی مه ردومی هیج و بیوچی نادیاره ، که وابو هیج
نه نگیکتی تیا نی به ئه گه ر من ئه م چه کامه کوردی یه بکه م به دیاریج دهستم
وهک له سنج شیعری پاشودا زۆنایکی ئه کاته وه .
(۵۸) زوسول : جهمی زه سوله . سوبول : جهمی سه بیلای به مه عنا زۆسی
زاست و صراطی موسته قیم .
به شی یه که می ئه م چه کامه یه ته واو بو . به شی دۆه می - خوا یار
بیج - له ژماره یه کی تری ئه م گوژاره دا بلاو ئه کریته وه که سه ره تاکه ی
باسی میعراجه .

به‌ئشی دووه‌م

باسی مېعراج

ئەندامی کارا : شیخ محمدی خسان

چی به ئەمشه و شهوی شۆرو شهوی سوورو سوورو سەیر

شهوی اسرایه یا صبحی وصالی جان و جانانه (۱)

به سەد عەرزى نیازو سەد هەزاران نازو اعزاز

ووتی جبریل « بسم‌الله » فرموو وەختی سەیرانە

تذوق پەری پێ دەرکرد ، تَشْوِيق بآلى پێ گرتۆ

« فسبحان الذي اسرى بعبدہ » ثم سبحانہ (۲)

مەهی گەردوون کە وەختی سەیری سەیری بەدری ئەرزى کرد

لە روزەردى غەم و هەم بوو ، روخی بەدری هەلالانە (۳)

(۱) شۆر : سۆزو عەشق . سوور : بریتی بە لە شایى ، هەروەك شىين بریتی بە لە مردوو مردن . اسرا : شه‌وپه‌وی پێغه‌مبەرە لە مەككەوہ بۆ قدس . وصالى جان و جانانە : مەبەست گە‌یشتنى پێغه‌مبەرە بە نووریكى خوایى کە نە زبان ئەتوانى باسى بکات و نە قەلەم ئەتوانى هیچى تیا بنوسى .

(۲) ذوق : هێزىکە لە ئادەمى دا تامى شتى پێئەکات . تەذەووق : چەشتى شت .

(۳) گەردوون : ئاسمان . سەیری یەكەم بەمانا تەماشاکردنە . سەیری دووهەم عەرەبى بە ، بە مانا رۆینە ، واتە مانگی ئاسمان کە سەیری رۆینى مانگی چوارده‌ی سەرزەویى کرد – کە پێغه‌مبەرە – لە خەم و خەفتا

که میهری ناسمان سهیرانی ماهی لامه کانی کرد
سهعاتیک کهوته سهر وهقفه لهسهیر ئەم نوعه سهیرانه (٤)

روخساری چواردهی لهپرو لاوازو زهردو زهبوون بوو . هلالانه : واته
وهك « هلال » كه مانگی بهكشهوهیه .

(٤) میهری ناسمان : ئەو پرۆژهیه که به ناسمانهوهیه . ماهی لامهکان : پیغه مبهره
که وهك مانگی چوارده وابوو له و دیو ناسمانه کانهوه — که پنی ئەلین :
«لامهکان» ، وه به نووری خۆی رووناکی کردۆتهوه . سهعاتی کهوته سهر
وهقفه : ئەمه ناماژه «ئیشاره» به بۆئهوهی که ئەلین : کاتیک که پیغه مبهره
له معراج گهراپهوه ، له پنی چاوی کهوت به سنج کاروانی حوشر که له
شام ئەگهراپهوه بۆ مهککه ، وه نزیک مهککه که وتبوونهوه ، کاتیک که
پیغه مبهره باسی معراجی گهراپهوه بۆ مسلمانهکان ، پروایان پنی کرد چهند
که سیکیان نه پنی که پنی پروا بوونهوه . پنی پروا کانی مهککه که ئەم دهنگو
باسهیان بیست هاتن بۆ خزمهت پیغه مبهرو داستانه کهیان پنی گهراپهوه ،
له پاشا داویان لی کرد که باسی بیت المقدسیان بۆ بکات ، ئەویش هات
به تهعرفیا ، وه ههموو تهعرفه کانی راست ده زچوو ، پنی پروا کان ههموو
ئهیان زانی که پیغه مبهره نه چوو بۆ قودس ، وه بیت المقدسی هه رگیز
نه دیوه ، به لام له بهرئهوهی که ئەگونجا پیغه مبهره ئەم تهعرفانهی بیستین
لهوانهی که چون بۆ بیت المقدس و له بهری کردین ، هاتن پرساری
ریگیان لی کرد که چیت دیوه ؟ فهرمووی سنج کاروانی ئیسوهم دی ،
یه که میان کاروانی فلان تیره بوو که له فلان شوین به لایانا تی پهریم ، وه
کاروانه که له دهنگی پنی « بوراق » سلهمی یهوه ، وه به کیک له
حوشره کانیان ویل بوو ، وه من نیشانم دانهوه .

دووهمیان کاروانی فلان تیره بوو ، زه لامه کانیان ههموو نوستبوون ،
ده فریکیان داپۆشی بوو ، پر بوو له ئاو ، منیش تینووم بوو لیم خواردهوه
سه ره کهیم داپۆشی بهوه .

سه ههمیان کاروانی فلان تیره بوو ، له فلان شوین تووشیان بووم ،
حوشریکیان دوو تایی به سه ره پشتهوه بوو ، یه کیکیان ره شو ئەو تیریان
سپی ، حوشره کان سلهمینهوه ، وه یه کیکیان چوو به ناسمانا ، کاروانه که
له بیتش منا حوشریکیان لی وون بوو بوو ، من سلاووم لی کردن ، وه
حوشره کهم نیشان دانهوه ، یه کیکیان ووتی دهنگی ئەم سه لامه دهنگی
محمد بوو ، کاروانه کان که گه یشتنه مهککه ئەم پرسیارانهیان لیکردن ،
ووتیان هه مووی راسته ، له پاشا له پیغه مبهریان پرسی : که ی کاروانی

بوراقت پیری له سهر سه رمه هه تا نه قصی ، له وه و ژوورتر
په ری جبریل و میکالت له هه رجی نه عل گهردانه (۵)

فلانیان نه گاته پیشه وه ؟ فه رموی : فلان روژ نه گاته پیشه وه ، وه
حوشتریکی ره نگ خۆله میشی یان له پیشه وه یه که دووتای به سهر
پشته وه یه ، نه ورژوهی که پیغه مبهه ده ست نیشانی کردبوو بو گه یشتنه
پیشه وه یه نه و کاروانه ، قوره بشی به کان هه موو هاتنه دهره وه و ،
چاره روانی کاروانه که یان نه کرد ، روژ هاته ناو ابونو کاروانه که نه گه یشته
پیشه وه ، پیغه مبهه به دل داوای کرد له خوا که قسه که ی به درو
نه که ویتنه وه ، لیره دا ووتراوه که گوایه روژ له شوینی خۆی ویتنا
کاروانه که گه یشته پیشه وه ، به وره نگه ی که پیغه مبهه فه رموو بووی .
امامی سو بوکی له چه کامه « قصیده » تائیه که یا نه فه رموی :

و شمس الضحی طاعتک عند مغبیها فما غربت ، بل وافقتک بوقفه

واته روژی دره خشان له کاتی ناو ابونیا فه رمانه بری کردیت ، به م
ره نگه ناو نه بوو ، به لکو ویتنا له سهر داوای ئیوه تا کاروانه که دهره کوت .
نه م شیعه له نسخه ی ژماره به کا نی یه .

بوراقت : گیان له به ریک بووه تیژره و ، وه ک بروسکه ، پیغه مبهه له (۵)
شه وره وی به که یا بو قودس سواری بووه ، وه ماوه ی ناوه ندی مه ککه و
قودسی پچ بریوه ، به لام له قودسه وه بو ئاسمانه کان خوا خۆی نه زانسی
چون چووه ، وه به چی چووه به لام نه وه ئاشکراو نمایانه له گه وره یی و
خۆشه ویستی پیغه مبهه لای خوا که په ری بالی جبریل و میکال وه ک سۆل
له ژیر پیری بووه . نه قصی : نه و شوینه یه که ئاماده کرا ، بوئه وه ی که
بکری به مزگوت دوا ی شه وره وی پیغه مبهه به ۱۶ سال ، له وه پیش نه و
شوینه جچی هه یکه لی سلیمان بووه ، که به خته النصری پاشای بابل له
سالی ۵۸۶ ی پیش میلاد ، واته دوا ی چوارسه د سال له دروست کردنی ،
نه وه هه یکه له ی سووتاند ، له پاشا « زربائیل » نه وه هه یکه له ی دروست کرده وه
له شوینی خۆی .

له پاشا چند سه د سالیك « هیرودس » ی گه وره تیکی داو
دروستی کرده وه زور به گرنگی و نایابی ، وه به ۶۶ سال له دروست کردنی
بووه وه .

له سالی ۷۰ میلادی دا « نیطسی » روومانی ، ویرانی کرده وه ، وه
قه لاجۆی خسته ناو جووله که وه .

له سیدره موته‌های سه‌پرو (صغیر)ی په‌ری جبریل بوو
ته‌ج‌للی نا‌گروه په‌ر ، پووشه‌که‌ی ئەم وەردو هەردانه^(٦)

له سالی ١٧هـ ٦٣٨ م قدس گیرا له‌لایهن حەزرەتی عومەرەوہ ، وە
خۆی تەشریفی برد بۆ قدس ، لەوئ بە « بطریکی ایلیا » ی ووت که
شوینیکی نیشان بدات بۆ ئەودی که بیکات بە مزگەوت ، ئەویش شوینە‌که‌ی
هەیکەلی سلیمانی نیشان دا ، وە عومەر مزگەوتیکی لێ دروست کرد .

له سالی ٧٢هـ ٦٩١ م عبدالملکی کوری مەروان فەرمانی دا بە
دروست کردنی ئەم مزگەوتە‌ی که تائیتسا بە‌پێوہ ، وە هەرچی ئە‌ی‌بینی
سەری سوڕ ئە‌میتێ . لە‌ورۆژە دا گە‌ورە‌ترین ئە‌ندازیاری جیهانی هێنا
سەر ، وە گە‌ورە‌ترین و جوانترین مزگەوتی لێ دروست کرد ، که تائیتسا
شتی‌وا دروست نە‌کراوہ .

له سالی ٢١٦هـ ٨١٣ م مامونی عەباسی دەستی کرد بە جوانکردن و
نە‌قش‌کێشانی .

له سالی ١٠٩٩م صەلیبی قودسیان گرت ، وە ئەو مزگەوتە‌یان کرد بە
کە‌نيسه ، وە هەرچی شوینە‌وار « آثار » ی ئیسلامی بوو هەموویان
سپری‌یە‌وہ .

له سالی ١١٨٧م سلطان صلاح‌الدین قودسی گرتە‌وہ ، وە مزگەوتە‌که‌ی
کرده‌وہ بە مزگەوتە‌که‌ی جارن ، زۆر بە‌جوانترو گرنکتر .

له سالی ١٣٢٧م محمەدی کوردی قلاوون دەستی‌کی جوانی بە‌سەرا
هێنا ، وە نە‌قش‌کاری‌یە‌کی زۆر چاکی کرد .

له سولتانە‌کانی ئە‌ستە‌مبوول سەلتان سلیم و سلطان سلیمان و
عبدالعزیز و عبدالحمید هە‌میشە دەستیان تیا بووہ .

له‌دوای جەنگی تیکرای جیهان ، ئە‌نجومە‌نێکی ئیسلامی رێک‌خرا ، وە
له سالی ١٣٤٢هـ تا سالی ١٣٥٨هـ بە کوششی حاجی امین افندی
حسەینی دەستیان کرد بە پارە کۆکردنە‌وہ له‌ناو هەموو حکوماتی ئیسلامی دا
بۆ دەست بە‌سەرا هێناتیک و تازە‌کردنە‌ودی نە‌قش و نقوشی . خولاسە
ئە‌ودە‌تی ئەو مزگەوتە دروست‌کراوہ تا سالی ١٩٤٨م مسلمانان بە‌گیانیکی
ئیسلامی‌یە‌وہ چاودێری و ئاگاداری‌یان کرد ، بزانیان له‌مە‌ولا چۆن
ئاگاداری ئە‌کری .

(٦) سیدره : ناوی درەختیکە له‌ نزیک « جنة المأوی » وە ، وە هەرچی
گوفتارو کرداری بە‌ندە‌گان هە‌یە - که بەرز ئە‌کرێنە‌وہ - تا ئە‌وئ ئە‌پۆن ،

ههتا جي پي مه ڪانچي پي ، رڻي ٿه رواحي نه بي بي بوون
خودا خوي پهس نيگه هبانه ، له وهولا ، لامه ڪاناهه (۷)

سهريرارا شهه نشاهي که فهرقي عهرشه کورسي پي
سهرم سهرگردي پي ، روحم فدای ٿه شاهي شاهانه (۸)
ههر ٿه شهو ، ٿه سهعاته و ، ٿه دهقيقه و ، ثاني په و ، له حزه
خه لاني دا به شاناشا ، عه جبه لهم شه وکه تو شانه

له معراجي محمدا حکم خوا خوي ٿه زانچي و خوي
سوئال فهرموو بچو و کيکيان تو لهم گه ورهي نه زاناهه (۹)

ههروهک فريشتهش تاهوي ٿي پان هه به برؤن ، له وهولا ٿيتر کهس نازاني
چي به . سهر : ووشه يه کي عهره بي به ، به مانا روينه . صفير : دهنگي
پهرو بالي جبريله ، واته تا « سيدرة المنتهي » جبريل تواني له خزمهت
پيغه مبهرا پروات ، لهوي ٿيتر ويستاو نه بتواني پيشکه وي ، چونکه
نووري ته جهلاي خوا وهک ٿاگرو ، پهرو بالي جبريل و ميکاليش وهک
پووشي ٿم ناودول و دهره و ، ودرود ههردانه وايه .

(۷) واته ههتا جيگا پي به که له مه کان و ريگاي ٿه رواحي پيغه مبهران بو پي ،
هه موو له گه ليا بوون و په وان هيان کرد ، دواي ٿه وهي که جيگا پي به که نه ما
له مه کان ، وه که وتنه چولي لامه ڪانه وه ، ٿيتر خوا خوي ٿاگادارو
نيگه هباني پيغه مبهره .

(۸) سهرير : تهختي له سهر دانيشتن . سهرير ٿارا : که سيکه که به
گه وره بي و ريزي خوي ٿارايشي ٿه تهخته بدات که له سهری دائه نيشن
وهک ووتهي « مجلس ٿارا » که به يه کيکي قسه خوشي نوکته زان ٿه ووتري
که ههر حهز بکه يت له گه ليا دانيشيت . عهرشو کورسي : زور جار له
قورٿانا ناو ٿه برين ، وه مه بهس له مانه ههر تصويري گه وره بي خوابه .
واته ٿم پيغه مبهره گه وره به — که شهه نشاهي هه موو پيغه مبهرانه —
له شهوي معراجا گه يشته شوينتيک که « عهرش » که وتبووه لاي سهری و
« کورسي » که وتبووه لاي پي .

(۹) حکم : جمعي حکمه ته ، واته له معراجي پيغه مبهرا ٿه ونده حکمه تي تيا به ،
مه گهر خوا خوي بزاني ، به لام من — که سهر کردهي نادانان و نه زانان —

فولهك «يا ليتنى كنت ترابا» ى هينده خویند گریا

لیلاوی چاوی داهات و دیاری دا تیا تانه

جه واهیر سورمه یی تۆزی بهری نهعلهینی بۆ هه لگرت

له کاخی خاکه وه سه رکه وت و پینی نایه سه ر ئه م بانه (۱۰)

(طی) و په ی کرد ره هو په رده ، سوئالی کرد جهوابی گرت

عه جب بازانه چوو هاتو باز هه ر ئه و ئانه (۱۱)

حکمه تیکی بچکولانه ی لی ئه زانم ، ئه گه ر پرسیا ری ئه و حکمه ته م لی بکه یت له شعری دوا یی دا بۆت باس ئه که م .

(۱۰) فولهك : ئاسمانه . تانه : خالیکى سپى به ئه که و یتنه سه ر هیندی چاو ،

بینینی نامیتنج . جه واهیر سورمه : ده رمائیکى زۆر باشه که به چاوا هات ،

رووناکی ئه کاته وه . کاخ : کوشک ، له گه ل خاکا جناسی مقلوبی تیا به .

سه ر ئه م بانه : که ئاسمانه ، واته ئاسمان هسه دی برد به زهوی ، که وا

پیغه مبه ر له سه ر پشتی ئه وه و به سه ریا ئه روات ، وه ئه میش بچ به ش ماوه

لیی ، له به ر ئه وه هه میشه وه ک و یرد ئایه تی «یا ليتنى كنت ترابا» ی

ئه خویند ، واته خۆزگه منیش وه ک زهوی خاک بووما به ، تا چه زه تی

محمد پینی پیا بنامایه . ئنجا ئه م ئایه ته ی ئه وه نده خویندو گریا تا

لیلاوی داهات و چاوی سپی هه لگه را و تانه ی که وته سه ر به م ئه ستیرانه .

ئنجا پیغه مبه ر ته شریفی برد بۆ ئاسمان ، تا تۆزی ژیر سۆله کانی بۆ

به ری و وه ک جه واهیر سورمه بیهیتنج به چاوی ئاسمانا تا تۆزی ئاواتی

بیته دی .

(۱۱) له باسی معراجا زانایان ئه لپن : پیغه مبه ر له مسجد الحرام نوستبو و که

جبریل هاتو خه به ری کرده وه ، وه خه به ره که ی دای ، ئه ویش هه ستا

ده ست نوژیکی شت و که وتنه ری تا گه بشتنه مسجد الاقصی ، له ویشه وه

بۆ معراج تا گه بشتنه شوینی خۆی ، وه چه ند قسه یه کو پرسیا رو

وه لامیک رووی دا ، ئنجا گه رایه وه بۆ ئه و جیگایه ی که تیا نوستبو ، بینی

جیگا که ی هیشتا هه ر گه رم و گوره ، وه ک ئه و ساته ی که به جی هیشتو وه .

ئنجا خاکیی به م تاقه شعره ئه م مه به سته باس ئه کات .

له ناوه ندی «طی» و «په ی» و «ره ه» و «په رده» دا له فو نه شری

مورده تته ب هه به ، به م په نگه «ره ه» بۆ «طی» و «په رده» بۆ «په ی» ، واته

چه زه تی محمد ری دوورو دریزی بری ، وه هه زاران پله ی بری و

له خه لوه تخانه دهر كهوت و له كهوت خانه ي فه له كه سهر كهوت
له دهوله تخانه چوو يه كه ئان ، به دهوله ت هاته وه خانه (۱۲)

له بو كي مومكنه ، مومكن له گه ل واجب مولاقي بي
له بو هم مومكنه ، مومكن بووه ، ثابت به بوره انه (۱۳)

نه سيمي فه يزي حه ق نه نگوت و غونچه ي كام ي پي پشكووت
ويصالي جانو جانانه ، چ خو شه ، ره بي چهند جوانه ؟! (۱۴)

غه مو هم عوقده و شادي شهل و پهل حل موسه لسه ل بوو
كه ره م راق ي ، نه حه د ساق ي و نه حه د مه ستي په يمانه (۱۵)

په رده ي لادا تا گه بشته باره گاي حوزوو ، ئنجا پرسيا ري كردوو وهرام ي
وهرگرت له يه كه چاوليكنانا ، وه كوو نه فه رموي : عه جب بازانه بازانه چوو ،
وه هاته وه ههر له وساته ي كه تيا چوو بوو .
مه وله و يش له م مه عنايه دا نه لي :

**چوو ، بوو ، ديي ، بيستي ، كريا ، درياوه
هاتو ، حه لقه ي دهر ههر مه له رياوه**

(۱۲) خه لوه تخانه : نه و جيگايه يه كه حه زره تي محمد تيا نوستبوو ، وه له ويوه
چوو بو معراج . كهوت خانه ي فه له كه : هه وته وانه ي گه رو كه . دهوله تخانه :
نه و شوينه يه كه ليتوه ي چوو بو معراج .

(۱۳) زانايان ، نه وي هه يه له م بوونه وهره دا ، دابه شي نه كهن به سي بهش :
«واجب» و «ممتنع» و «ممکن» چونكه نه و شته يا بووني پتويسته وه كه
خوا ، نه وه واجب الوجوده ، يا نه بووني پتويسته وه كه شه ريكي خوا ،
نه وه ممتنع ، يا نه بووني پتويسته و نه نه بووني ، وه كه نه هم هه موو
شخانه ي كه به چاو نه يان بينين ، نه وه ممكنه ، هيج ممكنيك ناگونجتي
له گه ل واجبا كو بيسته وه نه م ممكنه نه بي كه حه زره تي محمده .

(۱۴) ئنجا باسي پيروزي نه و شه وه نه كات نه فه رموي : نه سيمي فه يزو
ره حه متي خوا هه ليكردو خونچه ي كام و ناواتي بي پشكووت ، كه نه و
كام و ناواته ش گه يشتي يته مبه ر بوو بو خزمه ت خوا .

(۱۵) غه م : خه م و خه فه ت . هه م عوقده : واته هه روا عوقده و گريي ناو دل و
دهروون . شادي شهل و پهل : واته خو شي بزري بزري دنيا . حه ل :

له ئەحمەد تا ئەحمەد مېمى بۆ فەرق و غەرقى وەحدت بوو
بزانه عاشق و مەعشوق لەم دوانە كە كۆيانە (١٦)

له اسرارى شەوى ئیسرا ئەگەر اظهارى سرى كەم
نیشارى پێم دەكەن سەريان هەچى پێشەى گوناھانە
له سېرى «قابه قەوسەینى و ئەو ئەدنى» یى ئەگەر دەدووم
رجایە جان تارىم كەن ئەوانەى كاهلى وجدانە (١٧)

باسى ھېندى لە معجزاتى پېغەمبەر

جیھان سایە نشینا تۆ مەگەر رۆحى نى یە سایەت
بەلێ سایە وظیفەى جسمە ، جسمى تۆ ھەمووى جانە (١٨)

روونەكاته غەم و عوقدە . موسەلسەل : روونەكاته شادى بزى بزى ، واتە
له شەوى معراجا ھەرچى خەم و گری بەك بوو كرانهو ، شادى بزى بزى
وەك خۆى مانەو و دەوامیان كرد .

كەرەم : لوتفو مېھرەبانى بەرزو بەنرخى خوا ، ئەحمەد ساقى :
خوای تاكو تەنیا ، مېھرەبانى خۆى كەرەم ئەكات بە پېغەمبەر . ئەحمەد :
حەزرەتى محمدىش مەستى پەیمانەى لوتفو مېھرەبانى خوا بوو .

(١٦) ئەحمەد : ناوى پېغەمبەرە . ئەحمەد : ناوى خوای تاكو تەنھایە ، ئەم
دوو ناو بە مېمىك لە بەك جیا ئەبنەو ، وە بەمەدا ئەزانرێ كە خوا
عاشقەو حەزرەتى محمد معشوقە ، بەم مەعنايە كە فرستادەى خوا بۆ
پایەى دواترین پېغەمبەرەتى ھەر ئەبێ حەزرەتى محمد بێ ، وەك خوا
خۆى ئەفرموى «اللہ اعلم حیث یجعل رسالتہ» واتە خوا باشتەر ئەزانێ
كە فرستادەى خۆى لەكوێدا دائەنێ .

(١٧) واتە ئەگەر نھینى شەوى ئیسرا ، یا نھینى « قاب قوسین او ادناى »
دەرخەم لەبابەت بەخشین و مېھرەبانى خواو دەرحەق بە ئوممەتى محمد ،
لەوانەى گوناھاران سەرى خۆیان ، واتە ژبانیان بکەن بە شاباشم لە
خۆشیانا .

(١٨) وا بلاو كە پېغەمبەر «دروودى خوای لى بى» سېبەرى نەبوو ، ئنجنا
شاعیر ئەلێ : ئەى ئەوكەسەى كە لە سېبەرى جیھانا دانیشتوویت ،

پهس و پيشی ددی هر دوو به دیدهی سهر نه دیدهی سپر
چ دیده دیویه دیدهی وا به غیر از ئەم دو دیدانه (۱۹)

له قوربی « قابه قهوسهین و ئەو ادنی » دل خه میکی بوو
بروی که چ کردو فهرموو راسته ، دای دا پرووی حه کیمانه (۲۰)

خه لاتتی صوره تی قورئان و معنی هرچی دل حه زکا
(فَسَلْ تَعْطَ) له بهینا بوو ، هه زاران سپری په نهانه (۲۱)

نه ته نها لاتی له ت له ت کردو لات ئاسا به لادا هات
عهزای بی عیزی عوزا که ن که سووری شیین و گریانه (۲۲)

تۆ بۆج گیانیت وا سیبهرت نی به ؟ ئنجا خۆی وهرام ئەداتهوه ئەلین :
به لئج سایه بۆ جهستهیه ، جهستهی تۆش هه مووی ههر گیانه گیانیش
سیبهری نی به ، بۆیه تۆش سیبهرت نی به .

(۱۹) دهنگ بلاره ئەلین : پیغه مبهه ههروهك رووبه پروو شتی دیوه به چاو ،
پاشه و پاشیش شتی دیوه ، وه کو ئە فهرموئ : پيش و پاشی ئەدی به
چاوی سهر ، نهك به چاوی دل ، چ چاوی ، چاوی به چاوی وا که وتوو ،
به غهیری ئەم دوو چاوانی پیغه مبهه .

(۲۰) داروو : دهرمانیکه که حه کیم داینی له سهر برین . واته لهم پایه به رزهی
که پیغه مبهه دهستی کهوت له شهوی معراجا ، هیندی کهس له وهختی
خۆیا به شتیکی دووریان زانیوه ، که پرسیاریان له پیغه مبهه کرد ، به
چاوو برۆ نامازه «ئیشارهت» ی کردن که به لئج راسته ، وه به ورهنگه
دهرمانی هه موو دوودلی به کی کردن .

(۲۱) دهنگ بلاره که له شهوی معراجا خوا به پیغه مبهه فهرموو : « سَلْ
تَعْطَ » واته چی داوا ئە کهیت ، داوا بکه ، تا بتدریج ، ئیتر پیغه مبهه
چی داوا کردین به دل ، خوا داوئین ، که به کیک له وانه له فظو واته ی
قورئانه که به خهلات داوئین . ئنجا که وابوو مه بهست له صورهت له فظه
به قهرینهی معنا ، نهك سووره ته کانی قورئانه .

(۲۲) لات : بتیک بووه له ناو هۆزی «ئقیف» به رستویانه . لات ئاسا : واته
وهك لاتی له برسا مردوو . عوزا : درهختیک بووه له ناو هۆزی «غهطه فان» دا

نه هەر لهسری به کيسرا داوو قهسری قهيسهري لهق لرد
مهه شق کردو داغداری شهه جه بههه غولامانه (٢٣)

شهه شهه مهه سهريهري ميهري نه نوهر نهفسهري سهريين
به خورما دۆلكه ئاوی هه لده كيشا يهك به دوو دانه (٢٤)

قهزا رازيی بريني حهبلی دۆلكه ی بوو قهدهر تهي خست
جهريی بوو مووجرو لتي دا قسه ی ووت يهك بوو له م دوانه (٢٥)

په رستراوه ، پيغه مبه ر خالدي كوري وه لیدی نارد كه بي بری ، نه ویش
به ته وور تهي به ربوو ، پني نه ووت :

يا عَزْ كَفْرَانِكَ لَا سُبْحَانَكَ
انِي رَايتُ اللَّهَ قَدْ آهَانَكَ

عهزای بي عزی عوزا كه ن : واته ته عزی به بگرن بۆ بچ خورمه تی و بي عیزه تی
عوزا ، كه وا له شيين و گريانی خۆيا سوور هه لگه راوه .

(٢٣) سووری به - كه به ده ست قهيسهري روومه وه بوو - له زه مانی چه زره تی
عومه را گييرا به خۆيو قهسری «هیره قله» وه ، هه روا ئيران گييرا به خۆيو
طاقی کيسرايه وه ، كه وا بوو ئيسلام ههروه ك تاج و ته ختی کيسرای رووخان و
قهسری قهيسهري لهق کرد ، مانگيشی له ت کردو داغی خولامانه ی نا به
ناوچاوانيا .

(٢٤) شاهه نشاهيکی وهك چه زره تی محمد كه مانگ ته ختی له سه ر دانيشتنی و ،
پۆژی دره خشان تاجی سه ريتی - كرێكاریی کردوه ، وه دۆلكه ئاوی
هه له پينجاهه له بيير ، هه ر دۆلكه ی به دوو ده نك خورما .

(٢٥) قهدهر : ئاماده کردنی شتيكه بۆ بوون . قهزا : هيتانه ديی نه و شته يه ،
قهزا ته نفيذی قهدهر نه كات ، كه وا بوو خۆپاراستن له قهدهر نه بچ ، به لام
له قهزا نابچ ، نه گيچر نه وه كه جارێك پيغه مبه ر «دروودی خوی لي بچ»
له بهر نه شكه و تيكا نه ويستن كه وورگی دابوو ، خييرا لتي دوور نه كه ويته وه ،
پني نه لين : نه ی پيغه مبه ري خوا تو له ده ست قهزا رانه كه يت ؟ نه ویش
نه فه رموي : له ده ست قهزا رانه كه م بۆ لای قهدهر ، كه وا بوو نه م نيو شعره
كه نه لين «قهزا رازيی بريني حهبلی دۆلكه ی بوو ، قهدهر تهي خست» پاشو
پيشه ، واته نه بوو بي ووتايه : « قهدهر رازيی بريني حهبلی دۆلكه ی بوو
قهزا تهي خست » .

بنج ئەو بییره چەند قوول بوو بەقەد چاوی تەماعی من
 دەسی بردو دەریهینا بین ئەم بازوو شانە
 که کابرا ئەم دەسە دی ، دەس بە دەس هات دەستی خۆی پەل کرد
 پەلی گرتو شەلی چا کرد بەلنج دەس دەستی مەستانە (٢٦)
 خۆ سجدە ی دارو سجدە ی بەردی زورە میسلی دارو بەرد
 نە دارو بەردی تۆ ، باوەر بکە بەم دارو بەردانە (٢٧)
 نەلنجی ئیحیای مەوتا خاصە ئیججازی مەسیحایە
 که ئیحیای دوو کورە ی ئەیووبی ئەنصاری نمایانە (٢٨)
 دەزانی رۆژە کە ی غەزوە ، غەزائی ، بی غەزاوو ئاو
 لەتینوانا ، لەتینانا ، نە ماتین ، هات سەحایانە
 کە فافی شوربی خۆیانو دەوابو غەسلو دەسنوژیان
 لەبەینی پەنجە ی ئاو سەرکەوتو ئەدووت عەینی رضوانە (٢٩)

ئنجا بەهۆی ئەو ی که گوریسە کە بە دەست پیغەمبەرەو بەچراو
 دۆلکە کە کەوتە ناو بییره کەو (جەری بوو موجر) واتە ئەو کابرا بەی که
 پیغەمبەری بەکری گرتبوو ، جورئەتی کردو لە پیغەمبەری دا ، یا قسە ی
 پینووت .

(٢٦) هەموو پیغەمبەریک لە پیتش پیغەمبەریتی دا (ئیرهاصاتیکی) بوو ، با
 ئەمەش یەکیک بچ لە ئیرهاصاتی پیغەمبەری ئیسلام ، هەر بەو پەنگە لە
 شیعی دوایشا .

(٢٧) خۆ سەجده ی دارو : واتە دارو بەرد زۆر جار سەجده یان بردوو بۆ
 پیغەمبەر ، وە سەری بەندە گی یان بۆ دانە واندوو . نە دارو بەردی تۆ :
 واتە خۆ تۆ ئە ی ئادەمی دارو بەرد نییت تا تی نە گەیت ، بەلکو ئادەمی بەکی
 ژیریت ، که واتە باوەر بکە بەم دارو بەردانە .

(٢٨) نەلنجی ئیحیای مەوتا : واتە وانە زانییت که مردوو زیندوو کردنەو هەر
 بۆ عیسا بوو ، چونکە پیغەمبەری ئیمەش مردوو زیندوو کردۆتەو ،
 وە ک دوو کورە کانی ئەیووبی ئەنصاری بچ .

(٢٩) غەزوە : واتە ئەو رۆژە ی که غەزای تیا ئەکرا . غەزائی : ئەوانە ی که

دلی تینوو گهرووی ووشکیان تهواو پاراوو تیراو بوو
تهواو ئاوی دلی دانو و خوښ تصدیق و ئیذعانه (۳۰)

نیهای مه نهلی ئیمان ظریف سه رسه بزو خوړم بوو
گوډو لاله و ونه وشه ی دین تهواو خیزا بهم ئاوانه (۳۱)

هه لی گرت ئاوی ساواو به ناوی زه ردهیشتیا رشت
ئه و ئیحیای عه نی ئیعجازه و ، ئه م ئیطفای ناری طغیانه (۳۲)

حدم کوا من به یان و عه دی ئیعجازی محمد که م
که ته عددی نجومی ئاسمان خارج له امکانه (۳۳)

غزایان نه کردو نه جه نگیین له پری خوادا . بچ غزا : بچ خوارد نیک
که بهری دلین بگری . له تینانا : له ری هیئانه وهی هیزو تینا .
سه حابانه : واته وهك هه وری به بارشت ئاوی هه ل رشت ، به م په نگه دهستی
پیروزی نایه ناو ده فریکه وه که توژی ئاوی تیاوو ، ئیتر له بهینی
به نجه کانی به وه ئا و هه ل نه قولاً وهك ئاوی به هشت .

(۳۰) ئیذعان : ته صدیق و باوه .

(۳۱) نیهال : دره ختی راست و جوان . منهل : سه رچاوه . خوړم : ووته به کی
فارسی به واته خوښ . خیزا : ووته به کی فارسی به واته خه ملی .

(۳۲) ساوا : ده ریاجه به کی گه وره بووه له ناوه ندی « هه مه دان » و « قوم » دا ،
وهك عبدالباقی زه رقانی نه لی له شهرحی : « المواهب اللدنیة ، بالمنح
المحمدیة » دا ، که له شهوی له دایک بوونی پیغه مبهرا ئه و ده ریاجه به ووشک
بووه ، له پاش ماوه به کی زور شاریک له و جیکایه دروست کراوه ، به ناوی :
« ساوا » وه . نار : ووشه به کی عه ره بی به واته ئاگر . زه ردهیشت :
لوغه تیک له زه رده شت ، که ئه و ئاگره هه زار سال سووتاوه و گراوه ، وه
ئویش له ووشه وه دا کوزاوه ته وه ، ههروهك له و شه وه دا ئاوی ساوا کرابی
به سه ر ئه و ئاگره دا و ابووه .

(۳۳) واته ههروه ختیک توانیت نه سستیره ی ئاسمان بژمیریت ، ئه و حه له
نه شتوانیت ئیعجازی پیغه مبه ر بژمیریت ، خو ناتوانیت نه و یان
بژمیریت ، که واته ناتوانیت نه میشیان بژمیریت .

باسی هاوری یانی پیغه مبهه به تیکرای بی

وهه سه سهیری سیرهت پاکو سوورهت چاکی نه صحابی
 قهدهم فهرمانی هه رچی بن نه بیته نه نبیا خانه (۳۴)

به وهجهی چلچرای روویان به شه معی رووی جه لاگیر بوو
 به نووری نه نبیا دهت ووت عه ره بستان چراخانه (۳۵)

له کام که متر که سنج ساتی سهری خاکی بهری پنی بی
 دهزانی پنی محمد تاجی فهرقی جه معی نه دیانه (۳۶)

مه که ضائع وهک نه سکه ندهر زهرو زوریکی زورو هیچ
 به خاکی ووشکی پنیان تهر که لیوت عینی حه یوانه (۳۷)

(۳۴) سیرهت : ره ووشت و خوو . سوورهت : سهرو سیما . قهدهم فهرما
 هه ته د : واته بچنه هه ره شوینیک نه بیته نه نبیا خانه ، ئنجا نه مه بوچی
 وایه ؟ له بهر شعری باشوو که نه ئن : به وهجهی چلچرای ، روویان هه ته د .

(۳۵) چلچرا : ته نه که به کی گرده ، ناوه راس ته که ی ئاوینه به کی تی گیراوه ،
 مؤمیک یا له مپایه که له بهرده می ئه و ئاوینانه دا هه ل نه واسرئ به
 چلچرا که دا ، له هه ره ئاوینه به که وه له و ئاوینانه ، عه کسی ، رووناکیی
 مؤمه که یا له مپاکه ، ده ره که وئ ، وه به رووناکیی هه مو وایه کیان ئه و
 شوینهی که تیا هه لو اسراوه رووناکیی نه که نه وه ، ئنجا له م شیره دا شاعیر
 ته شبهی رووی هاوریکی پیغه مبهه نه کات به چلچرا له مه دا که هه مو و
 به جوړئ له چرای روخساری پیغه مبهه رووناکییان وه ره گرتوو نه ووت
 عه ره بستان به نووری نه نبیا بوته چراخان .

(۳۶) واته نه گهر هیچ و بو و چترینی ئاده میی ساتیک سهری خاکی بهری پنی
 پیغه مبهه رچ ، به ره نگیکی وا سه ره نه که وئ له ژیری و بیرو خوا ناسیی دا -
 تی نه گات که پنی محمد تاجی سهری هه مو و ئاینیکه .

(۳۷) نه سکه ندهر : مه به ست نه سکه ندهری مقدونی به ، که گه وره ترین سه ره کرده
 « قائد » به کی جه نگیی بووه له جیهانا .

له سالی ۳۵۶ ی پیش میلاد ، له شاری « بیلا » له یونان ها توته دنیا وه ،
 له ته منی سیانزه سالی دا خویندنی سه ره تایی ته و او کردوو ، وه فیلیبی
 باوکی ناردوو به تی بۆلای نه ره ستوو که خویندنی پی ته و او بکات .

له خوانی سوجه تی گهر ساره بانج لوقمه یه کی خوارد
 له علم و حکمه تا ئەت ووت : ئەمه ئوستادی لوقمانه (٣٨)
 ئە گهر کویستانی بی چاوی به سورمه ی خاکی بهر پچی رشت
 رمالی دهشتی گهرمیانی ، له بهرچاو بوو به دوردانه (٣٩)
 مه جووسی زاده بی فورسیی ، که حُبنا بوو به مستعرب
 گه دا بوو پادشا درچوو ، به لئج سه مان سوله یمانه (٤٠)

له ته مهنی بیست سالیدا باوکی مرد ، له سالی ٣٣٤ ی پیش میلادا
 هیرشی برده سهر ئیران ، شای ئیران که دارا بوو رهوی کرد له بهریا ،
 ئنجا چوو سهر سووریاد گرتی ، دوا ی ئەو چوو سهر مصر به
 بی بهرگری ، وه بناغهی شاری اسکندریه ی دانا .

له سالی ٣٢٧ ی پیش میلاد هیرشی برده سهر هیند به بی هیچ
 بهرگری بهک ، تا گه یشته رووباری « هیفاز » له وی ویستی تی بهر پی تا
 بگاته رووباری « غانج » به لام له شکره که ی دوا ی نه که وتن له وولاتیکی
 بهر بهرهلادا که شاره زای هیچ شوینیکی نیین ، به ناچار بی ، ئەویش
 له ویدا ویستا ، وه بهم رهنگه گه ورده ترین امپراطوریه تی له جیهانا
 دروست کرد .

له سالی ٣٢٧ ی پیش میلاد نه خۆش کهوت ، وه دوا ی یانزه روژ مرد ،
 پیش ئەوه ی ته مهنی بگاته ٣٣ سال .
 چه یوان : مصدره به مانا چه یاته ، واته ژیا نی به راستی به .

(٣٨) ساره بان : ووت به کی فارسی به واته حوشتره وانه . لقمان : کوری
 باعوراء ، وه خوشکه زای ئە یوب پیغه مبه ره ، پیاویکی زاناو دانا بووه ،
 خوا ئامۆژگاری به که ی بو کوره که ی بی جوان بووه ، بۆ به له قورئانا
 ئە یگتیر یتسه وه .

(٣٩) کویستانی بهک : ئە گونجی مه بهستی له م کویستانی به ، سه لمانی فارسی
 بی که ناوی له شعری دوا بی دا دی ، وه به که مین ئیرانی به که که مسلمان
 بووه ، وه چاوی به سورمه ی خاکی بهری بی پیغه مبه ره رشتوووه ، بۆ به
 دلی چوو به عه ره بستانا ، وه تا مرد به جی نی نه هیشت .

(٤٠) مه جووسی : ئاگر به رست . فورسیی : فارسیی . مستعرب : غهیره
 عه ره بی به که که فیری عه ره بی بوو بی ، وه له وولاتی عه ره بستان دانیشتی ،
 وه که سه لمانی فارسیی و بلالی چه به شیی و سه بیی رومیی ، که سی

بأسی نه بووبه گری صدیق

خصوص نهو صدق کرداره ، دهر وون گه نجینهی نه سراره
که ثانی اثنین فی الغاره ، که (شیخ الصّحبی) هه موانه (۴۱)
بهوی فهرمو خودا رازیم لهو ، نهر رازی له من بنی نهو
ته جهللی خستی به چهرخه ، وه کوو نه م چهرخی گهردانه (۴۲)

صحابه‌ی پیغمبر بوون ، وه به عشقی پیغمبره وه ، دهستیان له
ولآتو له دینو له زبانی خوځیان هه لگرت ، وه له خزمهت پیغمبره مانه وه
تا مردن . سهلمان سوله یمانه : واته سهلمانی فارسیی که ناگر بهرستیکی
بن ناوو نیشان بوو ، له سایب ئیسلامه تی به وه بوو به بیاویکی وهک
حه زره تی سوله یمان له دینو دنیا دا .

(۴۱) صدق کردار : واته هه موو کرده وه یه کی له یووی پاکیی و راستی به وه
بووه . ثانی اثنین : واته دووه می دوو کهس ، بهمه ناماژه «ئیشاره»
نه کات بو هاوریی بی نه بووبه کر بو پیغمبر ، له غاری «نهور» دا ، کاتیک
که کوچیان کرد له مه ککه وه بو مدینه ، وه خوځیان شارده وه لهو غاره دا ،
شیخ الصحب : واته گهره ی هه موو صحابه کان .

(۴۲) بهوی فهرموو : ناماژه به بو قسه یه که عبداللهی کوری حه زره تی عومر
نه یگیر پیته وه نه فهرموئ : چووم بو خزمهت پیغمبر ، روانیم وا
نه بووبکر له خزمهتیا دانیشتوو ، عه بایه کی له خوځیه وه پیچاوه ، وه
به روکی عه باکه ی به توو لیکتی درهخت قایم کردوو تا سنگی دهر نه که وی ،
له وده مه دا جبریل هاته خواره وه بو خزمهت پیغمبر و لئی پرسسی :
بوچی وا نه بووبه کر خوځی پیچاوه ته وه بهم عه بایه ، یه خه که شی دروو به
توول ، پیغمبر فهرمووی چونکه ههر چیکی بوو هه مووی له من و له
ئیسلامه تی دا بهخت کردوو ، هیچی نه ماوه نه م تاقه عه بایه نه بنی که خوځی
بن داپوشیوه ، جبریلش فهرمووی : پی بی بلن : خوا سه لامت لئی
نه کات ، نه فهرموئ : نایا له م کاتی نادارایی یه دا له من رازی یه ؟! پیغمبر
که سه لامه که ی خواو قسه که ی بن گه یاند ، نه بووبه کر له خوځشیانا
دهست نه کات به گریان ، وه به دهوری خوځیا نه سوور پیته وه و سنج جار
له سهر بهک نه فهرموئ : خوا به من له تو رازیم .

چه دیشه گەر خه لیلیکم به غهیره ز ره ب بگرتایه
 نه بووبه کرم نه گرت ، الحق خیره د له م روتبه چهیرانه (۴۳)
 جیرا ئیکی شکاتی کرد له خزمهت فهخری عاله مدا
 که بۆنی گوشتی برژاو دئی هه مووشه و له م دهر و بانه (۴۴)
 له خانهای چه زره تی صدیقه وه دئی غالبیا ئهم بۆ
 دراوسی ئی بجه شین ئیمه ئهمه که ی ده آبی جیرانه (۴۵)
 که فهخر المرسلین بۆی وهردی صهدری پاکی کرد فهرمووی
 ئهمه بۆی خشیه اللهیه ، ئهمه بۆی قهلبی بریانه (۴۶)
 مه گەر نه دبیس تووه ئهم قهوله فهرمووی موخبری صادق
 شهوی ئیسرا ئه بووبه کرم ئهدیبی له م ئاسمانانه (۴۷)

(۴۳) گەر : کورته ی ئه گهره . خه لیل : دۆستیکه له تهنگانه دا به ته مای بییت
 که بجه به ده نگته وه و پشت گیرییت بکات ، واته له دوا ی خوا ئه گهر من
 دۆستیکه ترم بگرتایه بۆ رۆژی تهنگانه ، نه بووبه کرم نه گرت ، به لام من
 به غه یری خوا که سی تر ناگرم به پشتیوان . خیره د : ژیری ، واته
 ژیری و بییر له م پایه به رزه ی نه بووبه کره سه رسامه .

(۴۴) جیران : ووتیه کی عه ره بییه به مانا دراوسی به .

(۴۵) ئهمه که ی دابی جیرانه : واته ئهمه که ی ئادابی دراوسی تی به ؟!

(۴۶) وهرد : ووشه یه کی عه ره بییه واته گو له . صدر : عه ره بییه به مانا سنگه ،
 واته پیغه مبه ر که بۆنی گو لی سه رسنگی نه بووبه کری کرد فهرمووی : ئهم
 بۆنه بۆنی دل و دهر وونی نه بووبه کره که له ترسی خوا نه برژی و
 هه ل نه فرچی ، وه ئهم خه لقه به بۆنی گوشتی ئه زانن .

(۴۷) موخبری صادق : پیغه مبه ره که هه ر خه به ریک ئه و بیدا ، راست و
 دروسته ، وه ججه ی گومان نی به . شهوی ئیسرا هه ته د : وا دهر ئه که وئ
 له م فهرمووده ی پیغه مبه ره وه که خوا وینه ی نه بووبه کری له هه موو
 ئاسمانه کانا نیشانی پیغه مبه ر داوه بۆنه وه ی نه ترسی و بجه دابج ،
 وه که له شعری دوا بییه وه دهر ئه که وئ .

ٺه نيسي بوو له ههر رڼي پي ، جهليسي بوو له ههر جڼي پي
 مه سه ليان في الم سه ل بيليم ٺم ٺاصف ٺه و سلیمان ٺه (٤٨)
 عروقي شه ٺو شو بهي ٺه هلي شيعه و ره فضي پي بهي بوو
 ٺه گهر ٺينصاف بي لايان به شييري ٺم ده ليلانه (٤٩)
 كه سي صديقي ٺه كبر بي ، مهين ياري په يه مبر بي
 ٺه بي پي ٺه فسه ري سر بي ، له كن داناو فه رزانه (٥٠)

باسي عومهر

به ثاني و ٺه و ٺه له فه رقي ٺه بوو به كرو عومهر ٺاري
 دين ٺينسانه له چا ويا ، ٺم دو ٺينسانه دو ٺينسانه (٥١)

(٤٨) ٺه نيس : ووت به كي عه ره بي به ، به هاوري ٺه كه ٺه لښن كه به بينيني
 كه يف خو ش بييت . جهليس : هاو ده م له كوري دانيشنا . ٺاصف :
 كوري به رخيا ، وه وه زيرو خو شه ويستي چه زه تي سليمان بووه .
 سليمان : كوري داوود پيغه مبره ، كه پاشايه كي زور به ده سه لات بووه ،
 ٺم پاشايه بيت المقدسي دروست كرده وه ، وه (٩٢٩) سال پيش ميلاد
 كوچي دواي كرده وه .

(٤٩) عروق : جمعي «عرق» ه ، به مه معنا ره گرو ريشه يه . شهك : به مانا گومان و
 دوو دلي به له شتيكا . شو بهه : به مانا لي گوراني شتيك . رفض : به مانا
 رافضي به ، كه جوړيكن له شيعه ، واته ريشه ي گومان و سه رلي شيتواني
 شيعه و رافضي بهي بوو به به لكه ي ٺم ده ليلانه كه له شييري پرنده
 تيژترو پرنده ترن .

(٥٠) مهين : ووت به كي فارسي به به مانا گوره . په يه مبر : پيغه مبر .
 ٺه فسر : فارسي به به مانا تاجه . فه رزانه : فارسي به به مانا ژيره . واته
 به كيك گوره ترين راست گو بي له جيهانا ، وه گوره ترين هاوري و
 هاو ده مي پيغه مبر بي ، ٺه بي پي تاجي سه ري هم مو كه سيك بي به
 خو ينده وارو نه خو ينده وارو شيت و ژيره وه .

(٥١) ٺاري : به لښ . دين ٺينسانه : واته وهك ٺينسانيتك وايه . ٺم دو ٺينسانه :
 كه ٺه بوو به كرو عومهرن . دو ٺينسانه : واته دوو بييله به له چاوي دينا ،
 واته ٺه بوو به كرو عومهر بييله ي چاوي ديني ٺيسلان .

که غره‌ی صَبْحی صَمصامی له‌یو شامی نیام دهرکه‌وت
مَنوَر بوو شه‌وی کفری په‌من تا شام صَبحانه (۵۲)

به دوو دوشیزه دوخته‌ر مه‌دو جه‌زری نییل ده‌بوو هر سال
به فرمان تهرکی کرد ، نه‌و تا قیامت به‌نده فرمانه (۵۳)

له به‌ینی نه‌و هه‌تا قه‌یسه‌ر مه‌سافه‌ی قه‌سر زیاتر بوو
به یه‌ک په‌نجه‌ سهری هه‌لدا بیین نه‌م ده‌ست و په‌نجانه (۵۴)

(۵۲) غره‌ : سپتی‌یه‌که له ناوچه‌وانی نه‌سپا . صمصام : شمشیری برنده .
نیام : ووته‌یه‌کی فارسی‌یه واته کیلان . صبحانه : واته وه‌ک صبح . واته
که رووناکیی به‌ری به‌یانی شمشیری عومهر دهرکه‌وت له‌ناو شاری شاما
- که وه‌ک کیلان واپوو بۆ بی‌بروایی - رووناک بووه‌وه شه‌وی بی‌بروایی له
به‌منه‌وه تا شام .

(۵۳) نه‌گیرنه‌وه کاتیک که عمری کوری عاص مصری گرت ، نه‌هالی مصر
پی‌یان‌ووت : له زۆر کۆنه‌وه نه‌بیج هه‌موو سالتیک دوو کچی جوانی سهر
به مۆر برازینینه‌وه و بیخه‌ینه ناو ناوی نییله‌وه تا سهرریژ « فیضان »
بکات ، وه بیت و پروات ، عمر نه‌مه‌ی نووسی بۆ حه‌زهره‌تی عومهر ،
نه‌ویش کاغه‌زیکي نووسی بۆ نییل ، پی‌ی‌ووت : « له عومهری کوری
خه‌ت‌ابه‌وه بۆ نییلی مصر ، نه‌گه‌ر تائینستا به ئاره‌زوری خۆت هاتوچۆت
کردوو ، ئیمه هیچ پتویستی‌یه‌کمان به تو نی‌یه ، وه نه‌گه‌ر به فرمانی
خواش هاتوویت و چوویت برۆ به ناوی خواوه » کاغه‌زه‌که‌ی نارد بۆ
والی مصر که بیخاته ناو نییله‌وه ، له‌ورۆژه‌وه نه‌و ده‌ستوره کۆنه‌نما ،
وه نییل به بی‌گیروگرفت هاتوچۆی خۆی نه‌کات . ئنجا نه‌م شعره
ئاماژه‌یه بۆ نه‌م داستانه . دوشیزه دوخته‌ر : واته دوو کچی سهر به
مۆر ، که هه‌موو سالتیک خراونه‌ته ناو نییله‌وه تا ئاوه‌که‌ی نه‌هاتو
نه‌کشایه‌وه « مدو جزر » .

(۵۴) قه‌یسه‌ر : به پاشای روم ووتراره که له‌کاتی عومه‌را « هرقل » بووه ،
مه‌سافه‌ی قه‌سر : چل و هه‌شت میله که له برینی نه‌م ماوه‌یه‌دا دروسته
بۆ ره‌وته‌نیی « مسافر » نوژی چوار رکاتی کورت بکاته‌وه به دوو رکات .
به یه‌ک په‌نجه : زۆر گه‌رام نه‌م قسه‌یه‌م له هیچ کتیبیکا نه‌دۆزی‌یه‌وه ،
نازانم مه‌لا خاکی نه‌مه‌ی له‌کوئی هیناوه .

نه ته نها ره ونه قی بازاری کوفقاری شکاندو بهس
فیرار کردهی دهسی معنی نهو ئاخو دئوو شهیتانه (۵۵)

به زهیتی حکمهت و حوکمی نهو ، نه مِصباحه ، صبح ئاسا
ههتا هات شوعله وهتر بوو ، که بوو بهم رۆژی رهخشانه (۵۶)

به ئابی تیغی عه دلی نهو نیهالی دین سه مهروهو بوو
بهری فه رۆزهوو گه وههرو ، دورو ، یاقووتو ، مهرجانه (۵۷)

(صدای یا ساریه) و (شربی) پیاله ی زه هره که ی قه یسه
له گویتته یادته به کیهک چه ییداوو نمایانه (۵۸)

(۵۵) واته حه زه تهی عومه رونه بیج هه ر بازاری بیج پروایی و بیج پروایانی شکاند بیج و
هیچی تر ، به لکو شهیتان له دهستی نهو رهوی کردوه .

(۵۶) واته به رۆن زهیتی حکمهتو حوکمی عومه ر ، چرای ئیسلامه تی وهک بهری
به بیان ههتا هات رووناکتر بوو ، تا بوو بهم رۆژی نیوه رۆبه .

(۵۷) واته به ئاوی شمشیری دادو عه داله تی عومه ر ، دره ختی دین بهردار
بوو به بهری پیروژهوو گه وههرو مرواریی و یاقووتو مهرجان .

(۵۸) صدای یا ساریه : ابن حجر له کتیبی «صواعق» و زۆر له زانایانی ئیسلام ،
هه ربه که له کتیبی خۆیا نه گه یه تته وه نه لئج : حه زه تهی عومه ر له شکرکی
به سه ر کرده یی « ساریه » نارد بۆ ئیران ، رۆژیکی ههینی نه م له شکره
له «نه هاوه ند» له نزیک شاختیکه وه نه که ونه جه نگه وه ، له شکرکی ئیران
نه یانه وئ ده وریان بگرن ، له وکاته دا عومه ر له مه دینه دوانی ههینی
نه خوینته وه ، وه له ناو راستی دوانه که دا ، ده ست له دوانه که ی
هه ل نه گری ، وه دوو جار ، یا سه جار بانگی ساریه نه کات و نه لئج :
«یا ساریه الجبل» واته نه ی ساریه رووبکه ره شاخه که ، دوا ی نه وه
ده ست نه کاته وه به دوانه که ی ، دانیشه توانی جمعه که هه موو ته ماشای
یهک نه که ن ، امامی علی نه فه رموئ سه برکه ن تا له جمعه که نه بیتته وه ،
دوا ی جمعه که پرساری لئج نه که ن ، نه فه رموئ : له وکاته دا به دلما هات
که له شکرکی بیج پروایان له ئیران خه ریکن ده وری له شکره که ی ئیمه بگرن ،
وه نه مان نزیکن له شاختیکه وه ، ئنجا نه گه ر پال بده ن به شاخه که وه پشتیان
قایم نه بیج ، وه هه ز رووبه روو جه نگیان له گه ل نه که ن ، به لام نه گه ر
روونه که نه شاخه که له هه ر چوار لاره ده وور نه درین ، ئیستر به بیج پروا

له اطفای نارو دهفعی زهله لهی ئهو چاك نظر فهرموو
لهمى تفصیلی بۆت نادم ، بچۆ خۆت نه زهه بروانه (٥٩)

باسى عوسمان

برا ئيتر به چۆكا بىخ له سه ر ئه ژتۆى ئه ده ب دانيش
ته واو چاو بېره به رپىخى خۆت كه ئيكه به حسى عوسمانه

سوئالى رۆى حه ق و ته فسירו علم و حلم له و پرسه
كه ئه و روشتهى نظامى سوورته و ئايه تى قورئانه (٦٠)

ئه وه زينه ت فزاي روى شاهدى قورئان و حوسن ئارا
به لىخ جمعيتى طوره به بى شانه په ريشانه (٦١)

ئهو قسه يه م له ده م ده رچوو . له دواى مانگيك ته ته ر « قاصد » ى ساريه
گه يشته مه دينه به كاغه زى سارى به وه ، ئه لىخ : ئيمه مانگيك له مه پيش
له رۆژى هه بى دا كه وتينه جه نكه وه ، له وكاته دا گويمان له ده نگيك بوو
دووسى جار بى ووتين : « يا سارية الجبل » ئيمه ش پالمان دا
به شاخه كه وه ، وه جه نكه كه مان برده وه . شربى پيالهي زه هره كه ى
قه يسه ر : زۆر گه رام ئه م قسه به شم نه دۆزى به وه ، نازانم خاكى ئه مه ى
له كوئى هيناوه .

(٥٩) واته باش وورد به ره وه له و هه موو جه نكانه ى كه عومهر كردوونى و
بردوونى به وه ، وه ئه و هه موو رووداوانه ى كه له كاتى ئه وا قه وماوه و
كووژاندونى به وه . نه زهه : كتيبى نزهة المجالسه .

(٦٠) روشته : به كشته كيك ئه لىخ كه ته زبيح و ملوانكه ى بى هۆنرا بيه وه
ئنجا له به ر ئه وه ى كه عوسمان سووره ته كانى قورئانى ريز كردووه و چوار
نسخه ى لىخ نووسيوه ته وه و بلاوى كردوونه ته وه به چوار قورنه ى جيهانى
ئه و رۆژه ى مسلمانان ، بۆيه به عوسمان ئه لىخ : روشته ى نظامى سوورته و
ئايه تى قورئانه .

(٦١) دواى كۆچى دواى عومهر و بلاو بوونه وه ى مسلمانان به هه موو
عه ره بستان و مصر و عراق و ئيران و شام و فه له ستينا ، وه دواى دانانى

عهدوو په ردهی دلی که دربی ، له شهر ما چاوی هه ل نه بری
به جان نه قدی چه یای ده کری ، نه مانه ده ابی عوسمانه (۶۲)

هه لی کرد سه رسه ری فیتنه ، ته پو تۆزی به لای هه ستان
عوروسی باله خانه ی چاو ، به تۆز بوو به به لا خانه (۶۳)

عوسمان به خلیفه له جبری عومر ، به ماوه به که خبر به عوسمان
که یشت که قورئان خوین له خویندنه وهی هیندی ووتهی قورئانا
دوو به رده کی که ووتون ، واته هه ربه که ی به رهنکیک نه یخوینیتته وه ، خیرا
عوسمان ناردی نه و ده فته ری که قورئانی تیا نوسرابو وه له کاتی
نه بوو به کرو عومرا ، وه لای چه فسه ی خیزانی پیغمبه ر دانرابوو ،
هینای ، وه گه وره کان له هاوړیکانی پیغمبه ری کوکرده وه ، وه ئایهت
به ئایهت نه بیان خوینده وه ، وه دلنیا نه بوون له خویندنه وه که ی وه
ده برین «تلفظ» که ی و ، جیگا که ی له ناو سووره ته که داو جیگای له ناو
قورئانه که دا تا سی جزمه که بیان ته واو کرد ، وه هه موو سووره ته کانیا
ریز کرد ، ئنجا چوار نوسخه ی لی گرته وه ناردی بو مه که کو فو
بصره و شام . فزا : به مانا زور . طوره : مووی پیشانی ، واته عوسمان
ئارایشی قورئانی دا به ریز کردنی سووره ته کانی و به رودوا هاتنیا
به دوا ی به کا به ریک و پیک . هه موو شتیک که زور بوو ، وه که و تن
به سه ربه کا ناشیرین ده رنه که وئ ، به لام که ریز کران و ریک خران ئنجا
جوانی به که ی ده رنه که وئ ، وه که مووی پیشانی تا به ناو به کا بچی و
نالوز کابچ ناشیرین ده رنه که وئ ، به لام که شانہ کراو تا وه کانی له به که
جیا بوونه وه ئنجا جوانی به که ی ده رنه که وئ ، وه کوو نه لئ : به لئ جمعیتی
طوره به بن شانہ به ریشانه .

(۶۲) عهدوو : ووتیه کی عه ربه ی به به مانا دشمن .

(۶۳) سه رسه ر : بای سه خت و توند . عوروسی : ژورویکه که پیشه که ی
هه موو به که په نجه ری تاک بئ ، به جوړیک که بکریته وه ، وه هاتو چوی
پیا بکری ، ئنجا عوروسی واهه به له نهومی به که مایه ، وه عوروسی
وا هه به باله خانه به و له نهومی دو وه م یا سپه مایه ، چاو که به که لله ی
سه ره وه به ، وه له ژور هه موو نه نداییکه وه به ته شبیه کراوه به
عوروسی باله خانه ، ئنجا هم باله خانه به به ته پو تۆزی به لاو نا زاوه بوو
به به لا خانه .

کزهی بارهش ، نه بارهش ، به لکو بای شهر ، گهرده لولوی کرد
گهرووگیری زبانهی شه معی دین بوو ، کابنی عهفاناه (٦٤)

مینای بینای بینائی که روژشن بوو دلگوشای دل بوو
به دوودی دوا هه ناسهی شه م ، سیاهی گرت زهنگیانه (٦٥)

بصر په ردهی به سردا چوو ، خه موش بوو شه معی ذی النورین
به ئومیدی سهحر من بعد ایی روبکهینه دهرگانه (٦٦)

له داغی فیرقه تی شمع هیئده گریاووم نه ما چاووم
به حاله فه تحی بابن کا مهر ئه و بینایی چاوانه (٦٧)

(٦٤) گهرده لولول : گیتزه لولو که به که که گیتز بخواو لولول بخواو سه ره و ژوور
بروا ، ئنجا بای شهرو به دبه ختی ئیسلامه تی ها تو کردی به گهرده لولول و
کردی به قورگی عوسمانی کوری عهفانانا تا زبانهی شه معی دینی
کووژانه وه .

(٦٥) مینا : شووشهی رووناک . بینایی : بینین ، ئه بیژری : بینایم نی به ،
واته نایم . بینائی : ئه وهی که پئی ئه بینیت که چاوه . شه م : بصر
کورتهی شه معه . زهنگیانه : واته وهک زهنگی ، واته شووشهی بینایی
چاوی عوسمان که روژشن و رووناکو دلگوشا بوو ، به دوو که لی
دوا هه ناسهی شه مع که کوژابه وه ، ئه و شووشه به رهش هه لگیرسا وهک
زهنگی .

(٦٦) بصر : چاوه . شه معی ذی النورین : به عوسمان ئه آئین چونکه
دوو کچی پیغه مبهری به رودوا ماره کردوه ، به کهم أم کلثوم ، دووه هم
رقیه ، واته عوسمان که چاوی لیکننا به ئیجگاری ، چرای کوژابه وه ،
چرا که نه ما ئه بچ به ئومیدی رووناکیی بهری به بیان رووبکهینه دهرگانه ،
که بریتی به له امامی علی ، چونکه پیغه مبهر فهرموو به تی : « انا مدینه العلم
و علی بابها » واته من شاری زانیم و علی دهرگاکه به تی .

(٦٧) شه مع : مومه که بریتی به له عوسمان . مهر : کورتهی مه گهره .
بینایی چاوان : بریتی به له خوا ، واته به مردنی عوسمان ئه وهنده گریام
تا چاوه کانم کویر بوون ، ئنجا مه گهر خوا دهرگایه کی رووناکیم لی
بکاته وه .

باسی علی

بلی تا رتوی طبعانی نفاق نه ندیشی ئەم صحرا
که نارە گیر بن ئیستر تۆبە تۆبە شیری مهیدانه (٦٨)
به کامین زۆرو زاتین ، کهس به یانی زۆرو زاتی کا
که وهك قلب الاسد قهلبی ئەسهد له م شییره لهرزانه (٦٩)
شەوی هجرەت له مهكکه ئەحمەدو صدیق که دەر بازبوون
له جیگه‌ی ئەحمدا حەیدەر به شیروۆ نوست شیرانه (٧٠)
عه‌دوو ، وهختی علی‌یان دبی له‌جی ئەحمەد ، له جی مات‌بوون
له هەر کوی دەر که‌وی گوی شیر ، به‌لی رتوی هه‌راسانه
خۆ ناوێرم بایم دهستی علی و دهستی خودا یه‌ک‌بوون
ئەترسم پێم‌بلین : شیعه‌ی علی ئەم کۆنه سونیا‌نه
قسه‌ی قه‌لعی ده‌ری خه‌یه‌ر به‌ده‌ست ئەو حەیدەرە — نا‌که‌م
به‌ دلدا یادی ئەو به‌حسه‌ ئە‌گەر بێ دیته‌ جۆلانه (٧١)

(٦٨) واته‌ بلی تا ترسنۆکان و ئەوانه‌ی که به‌بیر ناپاکن خۆیان بشارنه‌وه ، چونکه تۆبە تۆبە‌ی امامی علی‌یه که شیری مهیدانه .

(٦٩) به کامین : به‌کام . قلب الاسد : نازناوی «رتشارد»‌ی پاشای ئینگلیزه که له جهنگی سه‌لیبی‌دا جه‌نگیوه له‌گه‌ل سه‌لاحه‌الدینا ، وه‌ پر به‌دل له سه‌لاحه‌الدین ترساوه . واته‌ به‌ کام زۆرو زاتیکه‌وه ، به‌کیک بتوانن باسی زۆرو زاتی امامی علی بکات ؟ ئەو امامی علی‌یه‌ی که دلی شیر له‌به‌ریا له‌رزویه ، وه‌ک له‌رزینی دلی ریشارد له‌ به‌ران‌به‌ری سه‌لاحه‌الدینا .

(٧٠) واته‌ ئەو شه‌وه‌ی که بێ‌پروا‌کانی مه‌ککه‌ بریاری کوشتنی پێغه‌مبەر ، وه‌ به‌ شییری رووت‌ه‌وه‌ ده‌وری مالیان‌دا ، پێغه‌مبەرۆ ئە‌بو‌وبه‌کریش بریاریان‌دا که ئە‌وشه‌وه‌ له‌ شاری مه‌ککه‌ ده‌رچن ، وه‌ کوچ‌بکهن بۆ مدینه ، امامی علی ئە‌وشه‌وه‌ له‌ جیگه‌ک‌ه‌ی پێغه‌مبەرۆ نوست تا به‌یانی .

(٧١) له‌ سالی ٦٢٨م دوا‌ی صلحی حدیبیه‌ به‌ پانزه‌ رۆژ پێغه‌مبەر چووه‌ سه‌ر

خه لاتی (لا فتی) ئەم شان ، خه لاتی (هل اتی) ئەو شان
 نیشانی شانی شان به ئەو شان ، به ئەم شانە (۷۲)

«خبیر» که قایم ترین شوین ، وه زۆر قه لای گه وره ی تیا بو ، به که م جار
 نه بو به کرى نارد بۆ سه ر به کیک له قه لاکانی که بیگرئ ، به لام بۆی
 نه گیراو گه رایه وه ، له پاشا عومهری نارد نه ویش گه رایه وه ، ئنجا امامی
 علی نارد به به یاخیکه وه ، وه پچی فرموو بۆ تا خوا قه لاکه ت بۆ
 نه کاته وه ، که امام نزیک که وته وه جهنگ که رانی ناو قه لاکه بۆی هاته نه
 دهره وه ، وه ده ست کرا به جهنگ ، جووله که به که شیریکى داوه شان بۆ
 امام قه لغانه که ی له ده ست په ریی ، امام دهره وه ی قه لاکه ی دهره ی ناو
 کردیی به قه لغان بۆ خۆی ، نه و دهره وه یه ی داننا ، وه به ده ستی راستی
 جهنگی نه کرد تا سه ر کرده ی قه لاکه کوژرا ، وه قه لاکه ی بۆ کرایه وه ، ئنجا
 دهره وه که ی کرد به پردو مسلمانان به سه ریا نه په رینه وه بۆ ناو قه لاکه ،
 هه ر به وره نکه تا هه موو قه لاکان گیران . واته باسی هه لکه ندانی دهرگای
 خه به ر به ده ستی امامی علی ناکه م ، چونکه به باسه که ی مه ردوم دیته
 له رزه .

(۷۲) لا فتی : نه گیرنه وه که پیغه مبه ر له ته عریفی امامی علی و شیره که بیدا که
 ناوی ذوالفقار بووه فرموو به تی : «لا فتی الا علی ، لا سیف الا ذوالفقار»
 واته جوامیر هه ر علی به ، شیر هه ر ذوالفقاره ، که نه و شیره وه که
 خه نجه ر له ناوه راستا دوو خیکى نه ستوری بووه ، وه ده می شیره که ی
 زۆر پان و نه ستوورو درێژ بووه ، وه که م که س توانیویتی هه لى سوورپینی و
 بیوه شینج . هل اتی : نه گیرنه وه که (حسن) و (حسین) ی کورانی امامی
 علی ته خۆش نه که وون ، پیغه مبه ر له گه ل چه ند هاوړی به کیا نه چن بۆ
 نه حوال پرسین بان ، هاوړیکانی پیغه مبه ر به امامی علی نه کین : خیریکیان
 بۆ بریار بدن ، به لکو خوا ته ندروستی بان بۆ بنیرئ ، امامیش له گه ل
 حه زره تی فاطمه ی ژنی و کاره که ره که یانا پۆژووی سچ پۆژ له سه ر خۆیان
 نه زر نه کهن ، به یانی به رۆژوو نه بن ، وه امام حۆقه به که جۆ قه رز نه کات
 بۆ ئیوارئ که پینج کولیره ی لی بکه ن ، هه ربه که ی بۆ به کیکیان ، وه
 رۆژۆکه ی پچ بشکینن ، ئیوارئ کولیره کان دانه نین ، له وحه له دا که ده ستی
 بۆ نه بن هه ژاریک له به رقاپی به وه داوای خواردنیکیان لی نه کات ،
 نه وانیش کولیره کانی بۆ نه نیرن ، وه خۆیان به ناو پۆژوووه که یان نه شکینن ،
 سه به نچ به پۆژوو نه بن به پچ بارشیتو ، ئیوارئ پینج کولیره ی تر دانه نین ،
 دووباره له پیتش ده ست بۆ بردنیا هه تیویک له به رقاپی به وه داوای شتیک
 نه کات ، نه وانیش کولیره کانی بۆ نه نیرن ، له ئیواره ی سته مدها دلییک

فدات بم ناقة سوارى ابن عمى أحمدى مختار
که بچ تو خانه ویرانه نهک ئیرانه چ ئیرانه (۷۳)

علی ئینسانی عهینهینه ، علی بابی حهسه نهینه
علی بابی مدینهی علمه نهک ههر بابی ئەم دوانه (۷۴)

أسدُ الله الغالبُ علی ابن أبی طالب
عزیز نالیم وهکو جانه ، دلّی جان الفی ئیو جانه (۷۵)

دئ ، وهك جاران کولیره کانی بۆ ئەنیرن ، وه بهوجۆره سچ رۆژ به رۆژوو
ئەبن به بچ ئیفتارو پارشێو ، ئنجا به سرووش ئەم ئایهتانه دینه خواره وه
بۆ پێغه مبههر ، وه پیرۆز بابی لێ ئەکرێ له لایهن فریشتهی سرووشه وه
له سههر باشی کهس و کارو ئەهل و بهیتی ئەفهرموئ : «یوفون بالنذر ،
ویخافون یوما کان شره مستطیرا ، ویطمعون الطعام - علی حبه - مسکینا
ویتیمما وأسیرا . . .» واته ئەوی بریاری بدهن (له چاکه) ئەیکه ، وه له
رۆژێک ئەترسن (وهك رۆژی دواپی بچ) که بهدیو و سهختی به کهی ههموو
خراپیک ئەگرێته وه ، وه خوارده مهنی دهرخواردی ههزاران و ههتیوان و
دیبلان ئەدهن ، با خۆشیان ههزی لێ بکهن . نیشان : شتیکی جوانه
هیندئ پیاری سهربازی دهوله تیبی له خۆی ئەدات بۆ دهرکهوتنی پایه
سهربازیتیبی . شان : ووتیه کی عه ره بی به به مانا پایه به . شان : ئیسقانی
راست و چهپی خوار مل که ههر دوو قۆلی پتوه بهنده . شا : گه وهی
دهوله تیکه که نهگورپئ ، وه له دواي خۆی کورپی له جیبی دابنیشئ .

(۷۳) ناقة : حوشر . ابن عمی أحمدی مختار : واته ئاموزای پێغه مبههر .
ئیرانه : ئەو شوینه به که تۆی تیا بییت ، واته به بچ تو ههر ئیره ویران
نی به ، به لکو خاکی ئیرانیش ههر ویرانه .

(۷۴) ئینسان : بیبیللهی چاو ، واته علی بیبیللهی ههردوو چاوه . حهسه نهین :
ههزهره تی حهسه نو حهسه ن . بابی مدینهی علمه : له پێشه وه ووتمان
که پێغه مبههر دهربارهی امامی علی فهرموویه تی : «انا مدینه العلم و علی
بابها» واته من شاری زانیین و علی دهرگای ئەو شاره به .

(۷۵) واته ئەی ئازیز نالیم علی خۆشه وسته وهك گیان ، به لکو دلّی گیان و
ئەلفی ناو راستی گیانه .

نی به شمشیر و شیر الا علی و ذوالفقاری بهس
 عهجب لهم شیری بهرانه ، زهی لهم شیری غه رانه (۷۶)
 نی ههر شیری شههی شیر و نی ههر شمشیری شاهی شیر
 چ شیری ذوالفقار ئاخر ، چ شیری شیری غه رانه (۷۷)
 علی به خوبی عنوانی صحیفه و نامه ی ئیمان
 به تهریمی بلخی خاکی ، به تهریضات و ئیمان (۷۸)
 (صدف) بو (صلبی) حیدر نه سلی احمد دانهی گوههر
 دو دورهی فاطمه و حیدر یه کی یه کدانه (۷۹)

پارانهوه

مه رژه ئابرووم یاره ب به ئابی رووی بنی زههرا
 من گهرچی ئابرووی خۆم رشت له بو یه ک نانو دوو نانه (۸۰)

-
- (۷۶) بهران : ووته به کی فارسی به ، به مانا زۆر برنده . زهی : فارسی به به مانا
 خۆش . غه ران : شیر و درنده به که که رقی هستاین و بنرکینین .
- (۷۷) یه زدان : خوی گه وره ، واته ئه م شیره - که امامی علی به - وه نه بچ ههر
 شای شیران بچ ، وه ئه م شمشیره - که ذوالفقاره - ههر شای شیران
 بچ ، چ شیری ئه بچ به ذوالفقار و چ شیری ئه بچ به شیری یه زدان .
- (۷۸) عنوان : سه رباس . صحیفه : په ری نامه . تصریح : ووتنی شت به
 بچ په رده . تهریض : ووتنی شت له لاره . ئیمان : ووتنی شت له ژیر
 په رده وه . نه : واته به تهریض مه یلین .
- (۷۹) صدف : پۆرکی لوعو و مرواری . صلب : پشت . نسل : نه وه ،
 واته نه وه ی پیغمبه ر - که حه زره تی فاطمه به - بو به پۆرگ بو ئه و
 دلۆبه ئاوه ی که له پشتی امامی علی دا بو ، که وه ک دانهی گوههر و ابوو ،
 ئنجا گوههری فاطمه و حیدر هه رجار ئیکیان بوو به دوریکی یه ک دانه
 که حه زره تی حه سه ن و حه سه نه .
- (۸۰) واته خوی به حورمه تی ئابرووی کورانی فاطمه ی زههرا ئاگاداریم بکه و
 ئابرووم مه به .

آلهی نیم ئەگەرچی من حەریفی شعرو ئەهلی بەیت
 بە بەیتەم لێ قبۆل فەرموو ، لەبەر ئەم ئەهلو بەیتانە (٨١)
 چ ئەهلی ئەهلی تەبجیل و جلیل و مەدحەتی جبریل
 چ ئەهلی حویبان حەبی عەلاجی زوعفی ئیمانە (٨٢)
 چ بەیتی خانەیی ئازادیی وەکو بەیت العتیقی حەق
 چ بەیتی خانەیی شادیی وەکو جی وەصلی جانانە (٨٣)
 چ بەیتی مەجمعی عەصمەت مطافی زومرەیی قدسی
 چ بەیتی مەرجعی حەشمەت کە سەد دارای دەریانە (٨٤)
 لە هەر جێیەك کە مین بەندەو اکە ئیزیککی دەری دەرکەوت
 چ چینگەیی خان و خاقانە ، چ یارای حوورو غلمانە (٨٥)
 فیدای ئەو صاحبی بەیتەم بە آهل و بەیتەو فەرمووی
 میسالی ئەهلو بەیتی من سەفینەیی نوح و طوفانە (٨٦)

-
- (٨١) حەریف : هاوپییشه . بەیت : مەبەست لە بەیت لێرەدا شیعرە . ئەم ئەهلو و بەیتانە : مەبەست حەزرەتی فاطمە و علی و حەسەن و حەسینە .
 (٨٢) (تبجیل) مەردوم بە گەورە یا گرتن . (جلیل) گەورە . مەدحەتی جبریل : مەدحی جبریل . (حَبَّیان) : محەبەتیان . حەبی عەلاجی ضەغفی ئیمانە : واتە محەبەتی ئەهلو و بەیتی پێغەمبەر دەرمانە بۆ لاوازی ئیمان .
 (٨٣) خانەیی ئازادیی : واتە خانەییە کە دەستی لە ژێر باری کەسانی بە خوا نەبێ ، وە ئازاد و سەربەست و سەرفرازە وەك خانەیی خوا کە کەعبەییە ، کە ئەو خانەییەش خانەیی پێغەمبەرە .
 (٨٤) مطافی زومرەیی قدسی : واتە طوافگاہی هەموو فریشتەیی ئاسمانە . دارا : لە قەبیلی چەند کەستێکن لە پاشایانی کۆنی ئێران . دەربان : قاپی بەوان .
 (٨٥) کە مین بەندە : بچوکتەری خزمەتکار . کە نیز : کارکەری زێخریدە . خان : ووتەیی رێزە بە هیندی کەس ئەووتری وەك محمود خان ، کریم خان . خاقان : ووتەییە کە بە هەموو پاشایەك ئەووتری . یارا : شایستە .
 (٨٦) صاحبی بەیت : پێغەمبەرە . سەفینەیی نوح طوفانە : واتە چۆن ئەوانەیی دەستیان بە سەفینەیی نوح گرت لە توفان رزگاریان بوو ،

که سنج له م فولکه دا جچی گرت ، به لی نعم النجاتی گرت
که سنج دهستی که لی به ردا غه ریقی گیتی (عصیانه) (۸۷)

برا له م که شتی به هه ر که س برا دهستی برا دهستی
جهزای « تبّت یدا » کردن به به سته و به سته لیدانه (۸۸)

خوداوه ندا مه ده بهر با به ئاگر ئاپرووی خاکی
به خشه عیب و نوقصانی بزرگی به م بزرگانه

له زه پراتی زبانداری هه چی زیرو و حه یوانه
سه ده فلالو و زه مین پر بی نه کو هه ر ئه م مه کانه

زبانی هه ر به کتی ته نها هه چی باقی ئه لین بیلی
به هه ر طرفه و ، ده قیقه و ، ده م ، به هه ر له حزه و ، به هه ر ئانه

چوار به یتن که سه ره له و حه ی قصیده م بوو قسه ی ده م بوو
به سوژی دل مکره ر که ن ، ئه مانه و ، چی موسلمانه (۸۹)

هه ر چیش ده ست به اهل و به یتی پیغه مبهرو هاو پچی بانی پیغه مبهر بگری
له روژی دوا بی دا بزگاری ئه بی .

(۸۷) فلك : که شتی .

(۸۸) برا دهستی : واته دهستی لی بهر بوو . برا دهستی : واته دهستی له بنا
قرتا . جهزای (تبّت یدا) کردن : واته پنی بلیت له ناو چن دوو
ده سته ت ، وه کو خوا به ابولهبی مامی پیغه مبهری ووت له کاتیکا که بانگی
کرد بو برواهیتان و بروای نه هیتا .

(۸۹) واته تا چند گیان له بهر هه به له سه ر زه وی له ووشکانی و له ده ریا و له
خه وایا ، سه د ئه و نه ده ی تر له ئه فلالو و زه مین پر بی له گیان له بهران ،
وه به هه موولایه گیان چه نده ئه لین ، هه ر تاقه به کیکیان به ته نیا به قه د
هه موولایه گیان بلن . طرفه : چاو لیکنان . ده قیقه : شه ست چرکه .
ده م : کاتیک . لحظه : چاو ترو کاتیک . ئان : ئه وساته به که تو ی تیابت ،
ئنجنا ئه مانه هه موو ئه و چوار شیعرا نه بلینه وه که سه ره تای چه کامه که م
پن دامه زراندووه ، وه گه و ره ترین سلاواته که له سه ر دیداری پیغه مبهرو
ئالو اصحابی دراوه .

له چارو خهرمه نی فضل و که مالی (محوی) یا خاکیی
خهریکی خاکه رو یه و گول ده چینج دانه موورانه (۹۰)

نعوتی احمدی فرموو ، نه مامی سه رمه دبی هه لناشت
منی خاکیی که ریم دایم له ده وری باخه وانا نه (۹۱)

سروشک ئاوو موژه په رژین ، ئومیدی دل چ غونچه ی گول
به چاو چاودیری وهك بلبل بکه م ئه م ته رزه باخانه

تعالی الله چ دهقانه ، جهزای غفران و رضوانه
ئه م هرخور بین خودا ئیمهش له سایه ی ئه م نه مامانه (۹۲)

(۹۰) چار : چیکای هه موو دانه ویلکه به که دروا بینه وه . خاکه رو : کوکردنه وه ی
خهرمانه له دوا ی هه لگرتنی . گول ده چینج دانه موورانه : واته وهك دانه ی
دهمی میرووله ، ئه م چوار شیعری دوا یی به له نسخه ی ژماره (۲) دا نبین .

(۹۱) نعوت : جمعی نهعتی به مانا وه صفی شتیکه به چاکیی . سه رمه دبی :
ووته به کی عه ره بی به به شتیک ئه ووتری که ئه به دبی بی . هه لناشتن :
ناشتن ، واته ئه م چه کامه به م ووت له نهعتی پیغه مبه را ، وه چهند نه مامیتی
ئه به دیدیم بو خۆم ناشت تا گه وره بین ، وه له روژی دوا یی دا به ریکی
شیرین و خۆشم بو بگری که شه فاعه تی پیغه مبه ره « درودی خوی لی
بی » .

ئنجائهم نه مامانه ئاو ئه ده م به فرمیسیکي اخلاص ، وه به برژانگی چاو
به رژینی بو ئه که م و چاودیری ئه که م ، بو ئه وه ی له جیاتی غونچه ی گولم
بو بگری ، ئومیدی دلیم بینینه دبی که شه فاعه تی پیغه مبه ره .

(۹۲) تعالی الله : نامه خوا . دهقان : توو که ری کشتیار ، واته نامه خوا خاکیی
چ کشتیاریکی ئاودیره ، که وا نهعتی محمیدی ئه لئو نه مامی ئه به دبی
ئه نیژی ، وه به برژانگی چاو په رژینی بو ئه کات و به فرمیسیک ئاوی ئه دات ،
ساخوا به گه وره بی و میهره بانی خۆی به ره که ییم بو بینینه دبی ، وه له سایه
ئهم نه مامانه وه ئیمهش به بهری کرده وه ی خۆمان بگه یین .